

Üç Nesilde Dinî ve Kültürel Değişim

Araştırma
Research

Mustafa Bakırcı

Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
Associate Professor, Giresun Univ., Faculty of Arts and Sciences, Dept. Sociology
Giresun, Turkey

 mubakirci@hotmail.com

 <https://orcid.org/0000-0003-3645-5480>

Yazar
Author

Bakırcı, Mustafa. "Üç Nesilde Dinî ve Kültürel Değişim". *Tevilat* 1/1 (2020), 155-186.

 <https://doi.org/10.5281/zenodo.4414832>

Atıf
Cite as

Bu çalışma, günümüzün değişen sosyokültürel ortamında, nesiller arasında dinî ve kültürel değerlerde nasıl bir tutum farklılığının ortaya çıktığını araştırmaya yönelik yapılan bir saha araştırmasıdır. Araştırmanın evrenini, Giresun il merkezinde ikamet edip, doğma-büyüme Giresunlu olan 18 yaş üstü bireyler oluşturmaktadır. Bu araştırma, 2008 yılı Ocak-Haziran ayları arasında evrenden, "kolay ulaşılabilir durum örnekleme" yöntemiyle elde edilen bilgi ve verilere dayanmaktadır. Toplamda 62 mülakat ve 538 anket uygulaması yapılmıştır. Bu yönüyle çalışmada nitel ve nicel veri toplama teknikleri birlikte kullanılmıştır. Giresun ilinin geçirdiği tarihsel sürecin, sahip olduğu toplumsal yapının ve yaşadığı sosyal değişimin, Türkiye'nin modernleşme süreci ve dinamikleriyle birçok açıdan benzerlik gösterdiğini düşünmekteyiz. Dolayısıyla bu araştırmanın, nesiller arasındaki değer farklılaşmasına yönelik bölgesel bir yönelimi göstereceği düşüncesinin ötesinde, Türkiye geneline yönelik de birtakım yorumlar ve değerlendirmeler yapmaya da imkân vereceğini düşünmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Din, Değerler, Sosyal Değişme, Giresun, Nesil.

Özet

Religious and Cultural Change within Three Generations

This study is a field research which aims to investigate the formation of the differences of attitude assumed by generations towards religious and cultural values in today's changing socio-cultural environment. The population of the study consisted of individuals aged over 18 who are originally from Giresun and live there. This research is based on information and data obtained from the universe between January and June 2008, using the method of "easily accessible situation sampling". A total of 62 interviews and 538 questionnaires were conducted. In this respect, qualitative and quantitative data collection techniques were used together in the study. We think that the historical process the Province of Giresun has undergone, the social structure it has and the social transformation it has experienced are similar to the modernization process and dynamics of Turkey in many ways. We, therefore, think that apart from the fact that this study will indicate a regional tendency to value-differentiation between generations, it will also enable those concerned to make comments and evaluations on Turkey in general.

Keywords: Sociology of Religion, Religion, Values, Social Change, Giresun, Generation.

Abstract

Giriş

Genel olarak "dinî ve kültürel hayat", "dinî ve kültürel değerler", bu alanlardaki değişim ve bu değişimin nesillerde nasıl tezahür ettiği gibi birçok konu akademisyen ve araştırmacıların ilgisine mazhar olmakta; eserler ortaya koyulmaktadır.¹ Haklı ve zorunlu olarak sosyoloji bilimi de toplum içinde meydana gelen olgu ve olayları, toplumsal kurumları, organizasyonları, toplumsal yapı, kültür ve değişme gibi konuları bilimsel yöntemlerle sistematik bir şekilde inceleme iddiası olan bir bilim olarak, dinî-kültürel değerler ve bunlarla ilişkili olarak ortaya çıkan dinî ve kültürel hayat konusuna ilgi duymaktadır. Sosyoloji bilimi içerisinde, dinî ve kültürel değerlerin toplumsal formları, toplumsal yapıya ve değişime olan etkilerine yönelik mevcut literatürün tatmin edici bir noktada olmadığı genel bir kabul olarak karşımıza çıksa da son dönem sosyoloji çalışmaları içerisinde dinî, ahlâkî ve genel olarak toplumsal değerlere ve hayata olan ilgiyle beraber alan çalışmalarında da dikkat çekici bir artışın olduğu söylenebilir. Bu makalede de Türkiye geneline ait değerlendirmelerde temsil gücünün yüksek olduğuna inandığımız

156

¹ Wade Clark Roof, "Generations and Religion", *The Oxford Handbook of the Sociology of Religion (Oxford Handbooks in Religion and Theology)*, ed. Peter Clarke (Oxford University Press, 2009), 616-634.

Giresun ilindeki üç neslin dinî ve kültürel değerlere yönelik tutum ve davranışları değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Günümüz insanı, sanayi devrimi ile başlayan ve her alanda kendini gösteren hızlı bir değişimin toplumsal ve ruhsal düzeyde yarattığı bunalımların köklü bir rahatsızlığa dönüştüğü bir ortamda yaşamaktadır. Her alanda yaşanan bu hızlı değişim, toplumsal kurumlarda, örgütlenme biçimlerinde, kültürel yapıda ve bunlara bağlı olarak değerler sisteminde temel değişim ve dönüşümlere yol açmıştır.² Avrupa'nın tarihsel tecrübesi içinde ortaya çıkan ve kendine has bir toplumsal anlayış, yaşam ve örgütlenme biçimi ortaya koyan bu değişim ve dönüşüm, günümüzde neredeyse dünyadaki bütün toplumsal yapı ve kurumları derinden etkilemiştir.³

Özellikle son yüzyıl içinde yaşanan bu hızlı ve köklü değişimler, toplumsal yapılarda ciddi dönüşümlere neden olmuş, birçok kurumu etkilemiş ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sıkıntıları anlamak ve çözüm oluşturmak için, mevcut bilim alanlarında gösterilen çabanın yanında, yeni alanların ihdas edilmesi de söz konusu olmuştur. Sosyoloji bilimi böyle bir sürecin sonucunda, bir bakıma "bir krizin çocuğu" olarak sosyal bilim dünyasına dâhil olmuş, kendisini ortaya çıkararak süreci anlamaya ve açıklamaya yönelik yoğun bir çabanın içine girmiştir. Bu yüzden sosyolojinin kurucu isimleri başta olmak üzere birçok sosyolog, toplumların içinde buldukları bunalımların temelinde yatan nedenleri açığa çıkarmaya çalışmış; insanların tutum ve davranışlarını yönlendiren ve belirleyen "değerlere" ciddi atıflar yapmıştır.⁴ Bu yüzden ki değerler her zaman sosyologların dikkatini çekmiş ancak daha yoğun bir şekilde son zamanlarda ve özellikle Batı toplumlarında ilgi gösterilen bir çalışma alanına dönüşmüştür.⁵

Değer, hayatın anlamının ve günlük yaşamın biçimlendirilmesi konusunda insanlara yol gösteren soyut veya somut ilke, inanç veya varlıklardan her biri için kullanılan bir kavramdır.⁶ Bu bakımdan değerler, davranışlarımızı yargılamak ve hayattaki amacımızı seçerken başvurduğumuz; toplumsal olarak paylaşılan, amaçlarımızı ve

² Barlas Tolan, *Sosyoloji* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2005), 281.

³ Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, çev. Ersin Kuşdil (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1994); Charles Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, çev. Uğur Canbilen (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995); Shmuel Noah Eisenstadt, *Modernleşme: Başkaldırı ve Değişim*, çev. Ufuk Coşkun (Ankara: Doğu Batı yayınları, 2007).

⁴ Tolan, *Sosyoloji*, 281, 282.

⁵ David R Karp, "Values Theory and Research", *Encyclopedia of Sociology*, Second Edition, ed. Edgar F. Borgatta, Rhonda J. V. Montgomery (New York: Macmillan, 2000), 5/3224.

⁶ Mehmet Ali Kirman, *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2004), 57.

davranışlarımızı belirlemede bize neyin doğru, neyin yanlış olduğunu söyleyen standartlardır. Başka bir deyişle değerler, toplum ya da sosyal bir grup tarafından önemli görülen idealler ve inançlardır.⁷ Buna göre değer, insanın ihtiyaç duyan, isteyen, amaç edinen bir varlık olarak eşyayla gerçekleştirdiği bağlantıda ortaya çıkan veya beliren bir olgudur.⁸

Değerler çalışması birçok disiplin için ortak bir ilgi alanı durumundadır. Bu yüzden birçok disiplin değerlerle ilgili farklı tanımlar ve düşünceler ortaya koymuştur. Antropolojide ve özellikle Kluckhohn ve Strodbeck tarafından yapılan değerlendirmelerde değerler, temel varoluş sorularını cevaplayan, insanların hayatlarını anlamlandırmalarına imkân sağlayan unsurlardır.⁹ Felsefe alanında değerlerin niteliği, aralarındaki hiyerarşi ve eleştiri üzerinde durulurken, sosyoloji alanında ise değerlerin betimlenmesi, ortaya çıkış yolları, toplumsal olgu, kurum ve süreçlerle olan etkileşimleri, tipleri, toplumsal hayat içindeki önemi, işlevleri ve etkileri ele alınmaktadır.¹⁰ Bunun için Smith ve Schwartz, değerlerin inanç ve amaç barındıran, hayatın tümünü kapsayıcı, rehberlik özelliği olan ve nesilden nesle aktarılan özelliklerini dile getirmişlerdir.¹¹ Fichter ise değerlerin, kişilerin ve birlikteliklerin sosyal değerinin yargılanmasında hazır birer araç olarak kullanıldığını; kişilerin sosyal rollerini seçmesinde ve gerçekleştirmesinde rehberlik ettiklerini; sosyal kontrol ve baskının araçları olduklarını; aynı zamanda dayanışma araçları olarak kullanıldıklarına dikkat çekmiştir.¹²

Özellikle 1960'lı yıllardan itibaren toplumsal değer araştırmalarında önemli bir artış ortaya çıkmış; Rokeach, Schwartz, Bilsky, Inglehart, Flanagan, Allport, Vernon, Williams, Kluckhohn, Braithwaite, Law gibi birçok isim, "insanları ve olayları değerlendirmek, eylemlerini seçmek ve meşrulaştırmak için kullandıkları ölçütler" olarak tanımlanan değerlerle ilgili olarak; Ne tür değerler insanı harekete geçirir? Hangileri önceliklidir? Değerler toplumdan topluma, kültürden kültüre nasıl bir farklılık gösterir? Değerler davranışları motive eder mi? Kişilerin değerlere olan bağlılıkları nasıl güçlenmekte ve nasıl zayıflamaktadır? Toplumlara değerleri nasıl değişir? Değerler; kişiler,

⁷ Gönc Şavran, "Toplum, Bilim ve Yöntem", *Sosyolojiye Giriş*, ed. Nadir Suğur (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2009), 8.

⁸ İsmail Kılhoğlu, "Değer", *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi* (İstanbul: Risale Yayınları, 1990), 1: 305.

⁹ Karp, "Values Theory and Research", 5/3212.

¹⁰ İsmail Doğan, *Sosyoloji, Kavramlar ve Sorunlar*, 6. Baskı (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2004), 236; Ertan Özensel, "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer", *Değerler Eğitimi Dergisi* 1/3 (2003), 229.

¹¹ Karp, "Values Theory and Research", 5/3213.

¹² Joseph Fichter, *Sosyoloji Nedir?* çev. Nilgün Çelebi (Ankara: Atilla Kitabevi, 1996), 150, 151.

toplumlar ve kültürler arasındaki çatışmaları nasıl etkilemektedir? Bireylerin değer öncelikleri onların toplumsal davranışlarını nasıl etkilemektedir? Bireylerin toplumsal yapıdaki ortaklaşa konumları (eğitimi, yaşları, cinsiyetleri, meslekleri vb.) ve sahip oldukları ortak tecrübe değer önceliklerini nasıl etkilemektedir? Bireylerin biricik yaşantıları (travmalar, aile içi ilişkiler, göç vb.) değer önceliklerini değiştirmekte midir? Bireylerin değer öncelikleri davranışlarını ve tercihlerini nasıl etkilemektedir? Bireylerin değer öncelikleri politik, dinî, ideolojik tutum ve davranışlarını nasıl etkilemektedir? Değer önceliklerindeki uluslararası ve kültürler arası farklılıklar nelerdir; sebep ve sorunları nasıl tanımlanabilir? gibi sorulara cevaplar aramışlardır.¹³

Rokeach, Williams ve Kluckhohn'un değer kavramını insan davranışını anlamada merkeze alan yaklaşımını benimseyen Schwartz'a göre değerler, insanların kendileri de dâhil olmak üzere insanları ve olayları değerlendirmek, eylemlerini seçmek ve meşrulaştırmak için kullandıkları ölçütlerdir. Schwartz, değerlerin önemi ve merkezî konumunu şu sorular etrafında değerlendirmektedir: Bireylerin değer öncelikleri onların toplumsal davranışlarını nasıl etkilemektedir? Bireylerin toplumsal yapıdaki ortaklaşa konumları (eğitimi, yaşları, cinsiyetleri, meslekleri vb.) ve sahip oldukları ortak tecrübe değer önceliklerini nasıl etkilemektedir? Bireylerin biricik yaşantıları (travmalar, aile içi ilişkiler, göç vb.) değer önceliklerini değiştirmekte midir? Bireylerin değer öncelikleri davranışlarını ve tercihlerini nasıl etkilemektedir? Bireylerin değer öncelikleri politik, dinî, ideolojik tutum ve davranışlarını nasıl etkilemektedir? Değer önceliklerindeki uluslararası ve kültürler arası farklılıklar nelerdir; sebep ve sorunları nasıl tanımlanabilir?¹⁴

Değerler eskiden beri sosyologların ilgi alanında olmasına rağmen, pozitivist anlayışın etkisiyle, uzun yıllar salt bireysel gerçekliği ifade ettiği ve öznel bir karaktere sahip olduğu gerekçesi ile sosyolojik incelemelerin kapsamı dışında tutulmaya çalışılmıştır. "Bilimsel" pozitivist perspektifin sunduğu değerlerin nesnel bir gerçekliğe sahip olmadığı ve ancak öznel bir yaklaşımla ele alınabileceği anlayışı, sosyal bilimcilerin uzun süre değerlerle ilgili araştırmalara mesafeli olmalarına neden olmuştur.¹⁵

¹³ Karp, "Values Theory and Research", 5/3224; Ronald Inglehart, *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies* (Princeton University Press, 1997); Özensel, "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer", 222, 223.

¹⁴ Milton Rokeach, *The Nature of Human Values* (Free Press, 1973); Özensel, "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer", 223.

¹⁵ Doğan Özlem, "Açış Konuşması", *Bilgi ve Değer*, ed. Şahabettin Yalçın (Ankara: Vadi Yayınları, 2002); Özensel, "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer", 218, 219.

Konu ve Problem

Değerler ve dini hayat alanında yapılan araştırmaların genel olarak şu sorular etrafında şekillendiğini görmekteyiz: Ne tür değerler insanı harekete geçirir? Hangileri önceliklidir? Değerler toplumdaki topluma, kültürden kültüre nasıl bir farklılık gösterir? Değerler davranışları motive eder mi? Kişilerin değerlere olan bağlılıkları nasıl güçlenmekte ve nasıl zayıflamaktadır? Toplumların değerleri nasıl değişir? Değerler; kişiler, toplumlar ve kültürler arasındaki çatışmaları nasıl etkilemektedir? Dinin toplumla temas noktaları nelerdir? Dinin toplum hayatındaki rolü ve fonksiyonları nelerdir? Toplumsal değişimlerin, din anlayışı üzerindeki etkileri nelerdir?¹⁶

Her millet ve toplum, kendi benliğini ve kimliğini oluşturan değerlerin bir sonraki nesle aktarılması için çaba gösterir. Ancak toplumların sahip olduğu değerlerin hiç değişmeksizin nesilden nesle aktarıldığını/aktarılabildiğini söylemek neredeyse imkânsızdır. Zaman içerisinde her toplum, sahip olduğu değer yönelimleri açısından az veya çok değişim ve farklılaşma yaşamaktadır. Bu durum elbette Türk toplumu için de geçerlidir. Dolayısıyla, Türk toplumunda, dinî ve kültürel değerlerde nesiller arasında nasıl bir değişimin olduğunu ampirik veriler ışığında anlamaya ve açıklamaya çalışmak, Türk toplum yapısındaki değişme dinamiklerini anlayabilmek açısından önem arz etmektedir.

Türk toplumunun, özellikle Islahat ve Tanzimat hareketleriyle birlikte hızlı bir değişim sürecinin (Batılılaşma) içerisine girdiği ve bu durumun dinî ve kültürel değerler üzerinde ciddi etkiler oluşturduğu bilinen bir husustur. Ancak ne var ki, Tanzimat'tan günümüze kadar yaşanan bu hızlı değişimin özellikle nesiller bağlamında oluşturduğu etki, akademik çalışmalara gerektiği kadar konu olmamıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın konusu, Giresun il merkezinde yaşayan üç neslin (büyükanne/büyükbaba-oğul/kız-torun) dinî ve kültürel değerlere ve hayata yönelik tutum ve davranışlarıdır. Araştırmanın evrenini, Giresun il merkezinde ikamet eden 18 yaş üstü Giresunlu bireyler oluşturmaktadır. Araştırma, 2008 yılı Ocak-Haziran aylarında arasında evrenden, "kolay ulaşılabilir durum örnekleme" yöntemiyle elde edilen bilgi ve verilere dayanmaktadır. Toplamda 62 mülakat ve 538 anket uygulaması yapılmıştır. Bu yönüyle çalışmada nitel ve nicel veri toplama teknikleri birlikte kullanılmıştır. Çalışma, 2010 yılında, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, "Dinî ve Kültürel Değerlerin Taşıyıcısı Olarak Üç Nesil (Giresun Örneği)" başlıklı doktora tezi olarak

¹⁶ Niyazi Akyüz & İhsan Çapcıoğlu (ed.), *Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi*, 4. Baskı (Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2012), 41.

kabul edilmiştir.¹⁷ Bu tezin belirli bir kısmı, *Üç Nesil Üç Hayat (Dinî ve Kültürel Değişim)* başlığıyla kitap olarak basılmıştır.¹⁸ Bu makale söz konusu tezin, nesil değişkeni ile ilgili verileri esas alınarak hazırlanmıştır. Tezde yer alan cinsiyet, eğitim, ekonomi, medeni durum gibi değişkenlere ve tablolara yer verilmemiş; nesil değişkeniyle ilgili veriler sadece yüzdeler olarak yer almış ve P (Probability; Olasılık) değeri de parantez içinde verilmiştir.¹⁹

“Giresun’da yaşayan üç neslin dinî-kültürel değerlere ve hayata yönelik tutum ve davranışlarında bir farklılık söz konusu mudur?” temel sorusuna cevap arayan bu çalışmada nesillerin eş seçimindeki tercihleri; evlilik biçiminde ve aileye bakıştaki farklılıkları; meslek hayatında kadın-erkek eşitliği, kızların eğitimi, doğum kontrolü, miras paylaşımında kadın-erkek eşitliği, genç kız ve erkeklerin arkadaşlık yapmaları (flört) ve evlilik öncesi cinsel birliktelik konularındaki tutum farklılıkları; televizyon ve teknolojik imkânların dinî ve kültürel değerler üzerindeki etkisine, toplumsal değerlere, millî kültür ve kimliğe ait konulara yönelik görüş farklılıkları; Allah inancı, “özel dindarlık algısı” ve dinî ibadetleri yerine getirme sıklığı; bunun yanında içki ve küfürlü ifade kullanımı gibi dinî yasaklardaki tutum ve davranış farklılıkları ele alınmaya çalışılmıştır.

Yöntem

Araştırmanın kavramsal çerçevesinin belirlenmesi ve verilerin değerlendirilmesinde sosyolojinin hâkim paradigmalarından biri olan yapısal işlevselci yaklaşımın genel ilkeleri göz önünde bulundurulmuş; dinî-kültürel değerlerin ve hayatın diğer toplumsal yapı unsurlarıyla karşılıklı ilişki içerisinde olduğu öngörülmüştür.

Bu makale içerisinde nesil dışındaki değişkenlere yer verilmemekle birlikte, okuyucunun ankete ve mülakata katılan kişilerle ilgili daha geniş bir bilgi sahibi olma isteği göz önünde bulundurularak katılımcıların cinsiyet, eğitim, medenî ve ekonomik durum, iş ve meslek hayatı, siyasî-fikri görüşlerine ait bilgilere de yüzdeler olarak verilmiştir. Nesil yaş

¹⁷ Mustafa Bakırcı, *Dini ve Kültürel Değerlerin Taşıyıcısı Olarak Üç Nesil (Giresun Örneği)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010).

¹⁸ Mustafa Bakırcı, *Üç Nesil Üç Hayat (Dinî ve Kültürel Değişim)* (İstanbul: Bir yayıncılık, 2019).

¹⁹ P (Probability: Olasılık) değeri, istatistiksel anlamlılığın (statistical significance) varlığının ve varsa da var olan farklılığın kanıtının düzeyinin belirlenmesi amacı ile kullanılan bir değerdir. Dolayısıyla bu makaleye kaynaklık eden tezin içinde yer alan istatistikî analizlerin altında da P değerine yer verilmiştir. İlgili hipotez testi sonucunda anlamlı bir farkın olup olmadığını anlamamıza yardımcı olan bu P değeri “0,05” olarak kabul edilmiştir.

aralıklarının belirlenmesinde TÜİK'in altılı tasnifine dayalı olarak üç nesle ait yaş aralıkları oluşturulmuştur. Buna göre çalışmada birinci nesli oluşturan kişiler 55 yaş ve üstü, ikinci nesil 35-54 arası, üçüncü nesil ise 18-34 yaş aralığındaki bireylerdir. Çalışma kapsamında, 538 kişiyle anket, 62 kişiyle mülakat yapılmıştır. Ankete katılan 538 kişiden %30,7'si birinci nesil, %38,3'ü ikinci nesil, %31'i ise üçüncü nesildir. Mülakat yapılan kişilerin birinci nesildeki oranı %29, ikinci nesildeki oranı %32,3; üçüncü nesildeki oranı ise %38,7'dir. Ankete katılanların %49,4'ü erkek, %50,6'sı kadındır. Mülakat yapılanların %54,8'i erkek, %45,2'si de kadındır. Ankete katılanların %20,8'i bekâr, %69,8'i evli, %8,8'i dul, %0,6'sı ise boşanmamış ayrı yaşayan kişilerden oluşmaktadır. Birinci nesilden evli olanların oranı %74,5, dul olanların oranı ise %23,6'dır. İkinci neslin %92,2'si evli, %3,9'u ise duldur. Üçüncü nesilde bekâr katılımcıların oranı %63, evli olanların oranı ise %36,4'dür. Üçüncü nesilde dul katılımcı bulunmamaktadır. Mülakat yapılanların %32,3'ü bekâr, %53,2'si evli, %14,5'i ise duldur. Birinci nesilde bekâr bulunmamaktadır. Birinci nesildeki evlilerin oranı %61,1; dul olanların oranı ise %38,9'dur. İkinci nesildeki bekârların oranı %15, evlilerin oranı %75, dul olanların oranı ise %10'dur. Üçüncü nesilde ise bekâr olanların oranı %70,8; evli olanların oranı %29,2'dir. Bu grup içerisinde dul kişi bulunmamaktadır. Mülakata katılan erkelerin %29,4'ü bekâr, %58,8'i evli, %11,8'i ise duldur. Bekâr kadınların oranı %35,7 evlilerin %46,4, dul olanların ise %17,9'dur. Dul olanların erkekler içindeki oranı %2,7 iken bu oran kadınlar arasında %14,8'dir. Ankete katılanların %29,2'si ev hanımı, %9,3'ü öğrenci, %8,7'si işçi, %8'i öğretmen, %7,6'sı esnaf, %6,7'si memur, %5,2'si çiftçidir. Mülakata katılanların mesleki dağılımındaki yoğunluğu, serbest meslek sahibi (%17,7), ev hanımı (%16,1), öğrenci (%12,9) ve esnaf oluşturmaktadır (%14,5). Ankete cevap veren 479 kişi içerisinde %27,3'ünün aylık gelir durumunun 1.000 TL'nin üzerinde, %34'ünün de 500-1.000 TL arası bir gelire sahip olduğu anlaşılmaktadır. Mülakata katılanların %43,5'i aylık 1.000 TL'nin üzerinde gelire sahip kişilerdir. Aylık geliri 500-1.000 TL arasında olanların oranı ise %33,9'dur.

Siyasi veya ideolojik çerçevede ele alınabilecek, “düşünce bakımından kendinizi nasıl tanımlarsınız?” sorusuna 500 kişi cevap vermiştir. Bu kişilerden kendisini “muhafazakâr” olarak tanımlayanların oranı %17,4, “milliyetçi” olarak tanımlayanların oranı %31,8, “İslamcı” olarak tanımlayanların oranı %25,2, “sosyal demokrat” olarak tanımlayanların oranı %18,6 ve liberal düşünceye sahip olduğunu söyleyenlerin oranı ise %2'dir. Bunların dışındaki oran ise %5'tir. Konuyu nesil bağlamında değerlendirdiğimizde, birinci nesilde “muhafazakâr” oranı %21, “milliyetçi” oranı %28, “İslamcı” oranı %30,

“sosyal demokrat” oranı %14 ve “liberal” oranı ise %0,6’dır. İkinci nesilde “muhafazakâr” oranı %17,1, “milliyetçi” oranı %32,6, “İslamcı” oranı %24,4, “sosyal demokrat” oranı %19,7 ve “liberal” oranı ise %2,1’dır. Üçüncü nesilde ise “muhafazakâr” oranı %18, “milliyetçi” oranı %34,7, “İslamcı” oranı %20,7, “sosyal demokrat” oranı %18 ve “liberal” oranı ise %3,3’dür.

Üç Nesilde Dinî-Kültürel Değerler ve Hayat

Araştırmanın bulgularının yer aldığı bu bölümde, eş seçimi ve evlenme şekli; aile yapısı, kadın hak ve özgürlükleri (iş ve meslek hayatı, miras paylaşımı, flört, cinsellik, doğum kontrolü); nesiller arası ilişkiler; medya ve teknoloji; toplumsal değerler; Türkçe’nin korunması; dinî inanç, dindarlık, ibadet ve dinî yasaklar konuları nesillere göre ele alınmaktadır.

1. Nesillerin Eş Seçimine Yönelik Tutumları

Nesillerin eş seçimindeki tercihleri konusu, zenginlik, güzellik (yakışıklılık), ahlâklılık, dindarlık, meslek ve soy-sop sahibi olma alt başlıkları altında ele alınmıştır. Eş seçimi konusuyla ilgili olarak, mülakat formunda bir soruya, anket formunda ise beş soruya yer verilmiştir. Evlenilecek kişinin zengin, güzel (yakışıklı), ahlâklı, dindar, meslek ve soy-sop sahibi olmasına yönelik anket soruları yanında; “Evlenilecek kişide bulunması gereken özelliklerle ilgili düşünceniz nedir?” şeklinde sorulan mülakat sorusuyla mesele anlaşılmaya çalışılmıştır.

Türk toplumunda, evlenilecek erkeğin varlıklı olmasının kadınlar tarafından bir tercih sebebi olduğuna yönelik genel bir kanaatin olduğu söylenebilir. Bu durum hem müstakbel gelinin hem de ailesinin dikkate aldığı bir husustur. Evlenecek kız, eşinin evinde maddî açıdan bir sıkıntı yaşamayı istemediği gibi kızın ailesi de kızlarının maddî sıkıntı çekmesini istememektedir. Katılımcıların yarısı evlenilecek kişinin zengin ve varlıklı olmasının önemli olduğunu düşünmektedir. Evlenilecek kişinin zengin ve varlıklı olması isteğine yönelik olarak nesiller arasında belirgin bir tutum farklılığı görülmemekle birlikte, birinci neslin verdiği önem derecesi ikinci ve üçüncü nesilden daha fazladır. Üçüncü nesilde %47,3 olan oran önemli olma oranı, ikinci nesilde %48,3’e, birinci nesilde ise %55,5’e çıkmaktadır (P=0,260). Mülakatlardan elde edilen verilerde de birinci neslin, evlilikte ekonomik durumun önemli olduğuna yönelik kanaatinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Birinci nesli oluşturan bireylerin birçoğunun sonradan Giresun merkeze yerleşip, şehirde tutunmak için çok çaba harcamış kişiler olduğu düşünüldüğünde, eş seçiminde maddî durumun iyi olmasına yönelik tercihleri daha anlaşılır olmaktadır.

Katılımcıların yarısı eş seçiminde güzellik veya yakışıklılığın önemli olduğu kanaatindedir. Eş seçiminde, evlenilecek kişinin güzel veya yakışıklı olmasına yönelik nesiller arasında dikkat çekici tutum farklılığı görülmemekle birlikte, önem verme derecesinin birinci nesilden üçüncü nesle doğru arttığı görülmektedir. Birinci nesilde %45,7 olan oran, ikinci nesilde %52'ye, üçüncü nesilde ise %55,1'e çıkmaktadır (P=0,222). Katılımcıların neredeyse tamamı, evlenilecek kişinin ahlâklı ve güzel huylu olması gerektiği yönünde kanaat bildirmiştir. Bu konuda nesiller açısından bir tutum farklılığı söz konusu değildir (P=0,355). Mülakatlarda ise ahlâk ve huy güzelliği, evlenilecek kişide bulunması gereken en önemli özellik olarak dile getirilmiştir. Hemen her nesilden kişilerin öncelikli olarak dile getirdikleri bu özelliklerle ilgili olarak, birinci ve ikinci nesilden kişiler, genellikle gençlerin evliliklerinde fizikî güzelliğe önem verdiklerini ancak ahlâk ve huy güzelliğine yeterince dikkat etmediklerini belirtmişlerdir. Onların kanaatine göre insanlar, huy güzelliğinin ne kadar önemli olduğunu ancak evlendikten sonra, ilerleyen yaşlarında anlayabilmektedir. Katılımcıların %91,6'sı evlenilecek kişinin dindar olmasının önemli olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Birinci neslin %93,9'u evlenilecek kişinin dindar olmasını "önemli" bulmuştur. Bu oran ikinci nesilde %95,6, üçüncü nesilde ise %84,3'tür (P=0,000). Dolayısıyla üçüncü nesildeki "dindarlık" tercihi dikkat çekici bir azalma göstermektedir. Bu durum, üçüncü nesilde eş seçiminde "dindarlık" çerçevesinde değerlendirilebilecek referansları dikkate almada azalma olduğu şeklinde anlaşılabilir. Katılımcıların %86,4'ü evlenilecek kişinin meslek sahibi olması gerektiği yönünde görüş bildirmiştir. Eş seçiminde, evlenilecek kişinin meslek sahibi olmasına verdikleri önem bakımından nesiller arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Birinci ve ikinci neslin sahip olduğu önem verme oranı %87 iken bu oran üçüncü nesilde az bir düşüşle %84,5 olmuştur (P=0,712). Ankete katılanların %72,6'sı evlenilecek kişinin soy-sop sahibi olması gerektiğini düşünürken, katılımcıların %27,4'ü soy-sop sahibi olmanın önemli olmadığı yönünde kanaat bildirmiştir. Eş seçiminde, evlenilecek kişinin soy-sop sahibi olmasına verdikleri önem derecesi bakımından nesiller arasında belirgin bir tutum farklılığı görülmemektedir. Ancak birinci nesilde %69,3 olan önem verme oranının ikinci nesilde %76'ya yükselmesi ve bu oranın üçüncü nesilde %71,7 olması yine de dikkat çekicidir (P=0,346). Bu durum, toplumda hâlâ, evlenilecek kişinin ailesinin ve sülalesinin önemli olduğu ve mutlaka araştırılması gerektiği yönündeki tutumun devam ettiği ve bu tutumun yeni nesillere aktarıldığını göstermektedir. Mülakatlarda birinci ve ikinci neslin evliliklerde aile ve sülalenin önemine vurgu yaptıkları ve özellikle "kötü" bir sülaleden kız almanın, aileye zarar vereceği yönünde kanaat bildirdikleri görülmüştür. Ancak üçüncü nesille

yapılan mülakatlar, eş seçiminde soy-sop sahibi olmanın önemli olduğu yönündeki %71,7 oranını desteklememiştir. Üçüncü neslin evlilik tercihinde soy-sop ve sülale konusunu çok fazla dikkate almadığı görülmüştür.

2. Nesillerin Evlenme, Nikâh ve Düğün Şekli

Her toplumda evlenme, bağlı bulunulan kültürün kural ve kalıplarına uyularak gerçekleştirilen bir olaydır. Zamanla değişen kültürel kodlara, değişen toplumsal şartlara bağlı olarak evlilik biçimlerinde de değişimler meydana gelmektedir. Nesiller arasında bu değişimi daha net görmek mümkündür. Bu başlık altında ele alınan konu, Giresun toplumunda nesiller arasında evlenme şekli bakımından bir farklılığın olup olmadığıdır.

Evli katılımcıların, evlilik usullerine yönelik verdikleri cevapların %49,8'i "tanışıp anlaşıp ve ailemizin uygun görmesiyle" seçeneğine, %42,1'i "görücü usulüyle" seçeneğine aittir. Kaçırmaq (kaçmak) suretiyle evlilik yaptıklarını söyleyen katılımcıların oranı %6,1'iken bu oran ailesinin karşı çıkmasına rağmen evlendiğini ifade edenlerde %1,4'tür. Evlenme şekli açısından nesiller arasında anlamlı bir farklılık vardır (P=0,000). Görücü usulüyle evlilik seçeneğini işaretleyenlerin birinci nesildeki oranı %58,4, ikinci nesildeki oranı %36,9, üçüncü nesildeki oranı ise %18,8'dir. Görücü usulü yapılan evliliklerde birinci nesilden üçüncü nesle doğru dikkat çekici bir azalma görülmektedir. Kişilerin kendi tercihleri ve ailelerin de onayıyla yapılan evlilik oranları ise birinci nesilde %32,3, ikinci nesilde %57,1 ve üçüncü nesilde %69,6'dır. Buna göre evliliklerde kişilerin kendi tercihlerine göre evlilik yapma oranı birinci nesilden ikinci nesle doğru çok ciddi bir artış göstermektedir. Birinci nesille ikinci nesil arasındaki fark oldukça dikkat çekicidir. Kaçırmaq/kaçmak suretiyle yapılan evlilik şekli ise yüksek bir orana tekabül etmemekle birlikte, birinci nesilden üçüncü nesle doğru azalma göstermektedir. Bunun yanında ailesinin karşı çıkmasına rağmen evlenen kişi oranı çok düşük olmasına karşın yine de birinci nesilden üçüncü nesle doğru bir artış görülmektedir.

"Görücü usulü evlilik" Giresun toplumunda, evlenecek kişilerin birbirlerini görmeden evlenmeleri anlamına gelmemektedir. Esasen bu evlilik türü Türkiye'nin birçok yöresinde, büyüklerin, ailenin ileri gelenlerinin veya eş, dost ya da akrabanın gençleri birbirine uygun görmesiyle atılan bir adımın neticesinde oluşan bir evlilik biçimini ifade etmektedir. Bu durum Giresun için de böyledir. Gençlerin birbirlerine uygun oldukları yönündeki kanaatin ardından son söz yine evlenecek kişilere bırakılmaktadır. Mülakatlardan da anlaşılmuştur ki, evlilik

konusunda ailelerin gençler ve özellikle kızlar üzerinde herhangi bir baskısı söz konusu değildir.

Türk toplumundaki evlilik usulüyle ilgili olarak kavramsallaştırılan yeni tipolojilerde “görücü usulü” ve “tanışarak eş seçme” tipolojilerinin yanında, ara bir form olarak “yumuşatılmış görücü usulü” olarak yeni bir tipolojiden bahsedilmektedir.²⁰ Görücü usulünün büyük oranda terk edildiği Türk toplumunda, tanışarak eş seçme pratiklerinin yaygınlaşmasına rağmen, ailelerin eş seçme ve evlilikler üzerindeki etkisi hâlâ devam etmektedir. Dolayısıyla, “yumuşatılmış görücü usulü” evlilik tipolojisi ortaya çıkmıştır. Bu durum, Giresun’daki eş seçimi ve evlilik usulüyle ilgili olarak bu çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir.

Anket verilerinde, görücü usulü evlilik olarak tanımladığımız, gelin adayının aile fertleri veya yakın çevre tarafından damat adayına tavsiye edilmesi şeklinde gerçekleşen evliliklerin birinci nesilden üçüncü nesle doğru azaldığı ve bunun yerine tanışıp-anlaşarak gerçekleşen evliliklerin arttığı görülmektedir. Mülakatlarda da birinci neslin büyük çoğunluğunun bu şekilde evlendiği görülmüştür. Birbirlerini ancak düğünden sonra görebilen, ailelerinin kendilerine sormadan evlenmelerine karar verdiğini söyleyen katılımcı olmamıştır. Ancak mülakatlarda birinci nesilden az sayıda kadın, eşini ancak söz kesiminden sonra gördüğünü ifade etmiştir. Bu tür evliliklerde erkeğin gelini daha önceden görüp-tanıdığı anlaşılmaktadır. Mülakatlarda ise, ikinci neslin evlenme usulünde de görücü usulü evliliğin yaygın olduğu anlaşılmıştır. Hatta üniversite mezunu olan, öğretmen olan kişilerden bile, “eşimi bir yakınım veya bir öğretmen arkadaş tavsiye etti, bizi birbirimize uygun görmüşler” şeklinde ifadeler kullananlar olmuştur. Mülakata katılan birçok kişi, “çevrenin uygun görmesi” şeklinde özetlenebilecek, aile fertlerinin veya yakın akraba ve eş-dostun, belli tecrübeler yaşamış, görmüş-geçirmiş insanlar olarak iki insanı birbirine uygun görmesinin dikkate alınmaya değer bir düşünce olduğunu ifade etmiştir. Mülakatlarda birçok kişi, ailenin karşı çıkmasıyla gerçekleşen evliliklerin kötü sonuçlarıyla ilgili tecrübelerini aktarmıştır.

Ankete katılanların, ailelerin çocuklarının evlilik tercihlerine karışıp-karışmamaları yönündeki tutumları da ölçülmüştür. Büyüklerin çocuklarının evlilik tercihlerine karışmamaları gerektiğine yönelik tutum ele alındığında, birinci nesildeki oranın %57,6, ikinci nesildeki oranın %41,3, üçüncü nesildeki oranın ise %60,2 olduğu görülmektedir (P=0,000). Dolayısıyla birinci ve üçüncü nesildeki oranlar yakınlık

²⁰ İhsan Sezal, “Toplum ve Aile”, *Sosyolojiye Giriş*, ed. İhsan Sezal (Ankara: Martı Yayınevi, 2003), 150, 151.

göstermektedir. Üçüncü nesildeki oran, genç neslin birçok konuda olduğu gibi evlilik tercihinde de “özgürlükçü” bir tutum sergilemesiyle ilişkilendirilebilir. Birinci neslin çocuk evlendirme oranı %88,9’dur. Bu oran ikinci nesilde %24,4’tür. Dolayısıyla birinci neslin çocuk evlendirme noktasındaki tecrübesi oldukça fazladır. Mülakatlarda, birinci nesle mensup katılımcılardan çocuklarının evlilik tercihlerine karışmış olup pişmanlıklarını dile getirenler olmuş, “şimdiki aklım olsa hiç karışmazdım, kim ne yaparsa yapsın, en iyisi kendisi bulsun ve karar versin, yoksa iyi olursa kendinden, kötü olursa bizden biliyor” şeklinde ifadeler ortaya koymuşlardır. Çocuklarının evlilik tercihlerine karışanlardan bir kısmı da tercih nedenleri ve karşılaştıkları sonuçlarla ilgili olarak “tanıdık, bildik, bize bakar, el gibi olmaz dedik ama tahmin ettiğimiz gibi çıkmadı” gibi ifadeler kullanmışlardır.

Ankete katılan kişilerin 115’i nikah şekilleri ile ilgili soruya cevap vermemiştir. Zaten katılımcıların 111’i bekârdır. Evli katılımcıların çoğunun hem resmî hem de dinî nikâh yaptığı anlaşılmaktadır. Ancak sadece “resmî nikâh” seçeneğini işaretleyen birçok kişi aynı zamanda dinî nikâh da yaptırmıştır. Cevaplanan anketleri katılımcıların yanında kontrol etme imkânı bulduğumuzda, sadece “resmî nikâh” seçeneğini işaretleyen kişilere “dinî nikâh yaptırmadınız mı?” diye sorulduğunda yaptırdıklarını söylemişlerdir. Dolayısıyla sadece bu şıkkı işaretleyenlerin çoğunun “resmî nikâh” seçeneğinden sonra gelen “hem resmî hem de dinî nikâh yaptırdık” seçeneğini fark etmedikleri ya da bu şıkkı işaretlemeyi yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Mülakatlarda da Giresun halkının hem resmî hem de dinî nikâha karşı duyarlılık gösterdiği açıkça görülmüştür. Nikâh şekli bakımından nesiller arasında anlamlı bir fark görülmemektedir.

Düğün yapma şekline gelince, ankete katılan kişilerden %53,8’i “çalgılı”, %19,7’si “çalgısız ve içkisiz”, %14’ü “çalgılı-ıçkili”, %5,2’si de düğün merasimlerini “dinî törenle” yaptıklarını ifade etmişlerdir. Çalgılı ve içkili düğün yapma oranına nesiller üzerinden bakıldığında, “çalgılı-ıçkili” seçeneğini işaretleyenlerin birinci nesildeki oranın %15,8, ikinci nesildeki oranın %10,2 ve üçüncü nesildeki oranın ise %20,9 olduğu görülmektedir (P=0,024). Birinci ve üçüncü nesildeki yüksek oran dikkat çekmektedir. Nesillerin çocuklarının düğün törenlerini yapma şekline bakıldığında ise, birinci neslin %63,6’sı çocuklarını evlendirirken çalgılı bir düğün töreni tercih ederken, bu oran ikinci nesilde %14,7’ye düşmüştür (P=0,000). “Çalgılı-ıçkili” düğün seçeneğinde de birinci nesilden ikinci nesle doğru ciddi bir azalma görülmektedir. Mülakatlarda insanlar düğün törenlerinde çalgının olması yönünde bir tutum göstermiş, “cenazede ağlanır, düğünde oynanır” gibi ifadelere yer

vermişlerdir. Ancak düğünlerde içki içilmesine yönelik genel tutumun olumsuz olduğu görülmüştür. Bu olumsuz tutumun nedeninin dinî gerekçelerden çok, içki içilen düğünlerde meydana gelen kavga ya da tartışma gibi huzursuzluklardan duyulan rahatsızlık olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca geleneksel köy tipi yemekli düğünlerin yerini salon tipi düğün merasimlerinin alması da düğünlerdeki içki içme alışkanlığının azalmasında etkili olmuştur

3. Aile Yapısı, Kadın-Erkek İlişkileri, Kadın Hak ve Özgürlükleri

Aile yapısı, kadın-erkek ilişkileri, kadın hak ve özgürlüklerine yönelik tutumlarının incelenmesi altı başlık altında ele alınmıştır. Giresun'daki aile yapısına yönelik genel bir çerçeve çizilmeye çalışılmış, sonrasında, modern hayatın en belirleyici göstergelerinden biri olarak kabul edilen, kadınların iş ve meslek hayatında yer almaları ve bu konuda erkeklerle aynı haklara ve fırsat eşitliğine sahip olmalarına yönelik tutum nesiller açısından değerlendirilmiştir. Üçüncü konu başlığı miras paylaşımında kadın-erkek eşitliğine yönelik tutumdur. Dördüncü konu başlığı ise, genç kız ve erkeklerin arkadaşlık yapmaları yani flört; beşinci konu başlığı evlilik öncesi veya evlilik dışı cinsel beraberlik; altıncı konu başlığı ise doğum kontrolüne yönelik tutumdur.

3.1. Aile Yapısı

Aile kurumu, sosyolojinin en temel ilgi alanlarından birini oluşturur. Çünkü her insan bir aileye mensuptur ve bu mensubiyet, kan bağına dayalı bir ilişkiler örüntüsü oluşturur. Aile, kan bağılılığı, evlilik ve yasal yollardan aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve genellikle aynı evde yaşayan bireylerden oluşan, bireylerin cinsel, psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, toplumsal uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir toplumsal birimdir.²¹ Mülakatlarda da üç nesilden görüşmeciler, çocuğun yetişmesinde ailenin çok önemli bir yeri ve sorumluluğu olduğuna vurgu yapmıştır. Toplumun genelinin evlilik kurumunun kutsallığı, korunması ve devam ettirilmesi yönünde çok güçlü bir tutuma sahip olduğu söylenebilir.

Aile yapısı konusunda ele alınan konulardan biri kadınların aile içindeki konumlarıdır. Mülakatlarda, öngörülen durumun tersine kadınların aile içindeki rollerinin yaşlarının ilerlemesine bağlı olarak arttığı gözlemlenmiştir. Özellikle aile büyüklerinin vefatı, çocukların büyümesi ve eşin orta yaşa ulaşmasından sonra kadının aile içindeki rolü ve etkinliği artmaktadır. Çocukların evlilik tercihleri başta olmak üzere,

²¹ Kirman, *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*, 16

ev alımı gibi birçok konuda kadınların tercihlerinin etkili olduğu yönündeki mülakat verileri de kadınların orta yaştan itibaren aile içindeki etkilerinin arttığını doğrulamaktadır. Ancak bu durumdan, kadınların “görünür” ve “çevreden hissedilir” bir etkinliği arzu ettikleri anlaşılmamalıdır. Mülakatlardan elde edilen verilerde, kadınların, eşlerinin, çevrelerinde “sözü geçen” birisi olmasını istedikleri ve dolayısıyla bu duruma ters düşecek tutum ve davranışlardan uzak durmaya çalıştıkları; eşine ve çocuklarına “söz geçiremeyen” bir tipolojinin oluşmasına fırsat vermek istemedikleri anlaşılmaktadır. Bu durumda kadınların aile içindeki meselelerde etkin bir rol aldıkları ancak eşlerinin “aile reisi” olma vasfına zarar gelmemesi yönünde bir tutum ve davranış içerisinde oldukları söylenebilir.

Giresun’daki aile yapısı değerlendirilirken ele alınması gereken konulardan biri de çocuk yetiştirme pratikleridir. Araştırmada üçüncü neslin 18-34 yaş aralığı olarak belirlendiği ifadede edilmişti. Ancak araştırma sürecinde, genel olarak “delikanlılık dönemi” olarak nitelendirebileceğimiz, erkek çocukların/gençlerin 15-20 yaş aralığına ayrıca dikkat edilmiş; erkek çocuk ve gençlerin yetiştirilmesine yönelik tutum ve davranışlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu yaş grubuna ait gözlemlerimizde dikkat çeken ilk husus, erkek çocukların/gençlerin “aşırı özgürlük” içerisinde yetiştirildikleridir. Birçok kişi, erkeklerin delikanlılık/gençlik dönemindeki aşırılıklarını, “gençlikte olur böyle şeyler, delikanlı adam yapar” gibi ifadelerle değerlendirmiştir. Ebeveynlerin ve özellikle de babaların bu tavrının gençlerin sorumluluk sahibi bireyler olarak yetişmelerine olumsuz etki yaptığı söylenebilir. Mülakat yaptığımız gençlerin bir kısmı, içki ve küfür gibi alışkanlıklarının büyükler tarafından tepkiyle karşılanmadığını, hatta büyüklerin, çocuklukları döneminde kendilerine küfürlü (sövme) ifadeler kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu konu birinci ve ikinci nesilden kişilerle de müzakere edilmiş ve birçoğu eğlence maksadıyla küçük çocukların küfürlü ifade kullanmaya yönlendirildiğini belirtmiştir. Yine mülakat yaptığımız üçüncü nesilden gençlerin bir kısmı, 17-18 yaşından sonra içki kullanmalarına babaları ve diğer aile büyükleri tarafından ses çıkarılmadığını ve babalarının yanında da içki kullandıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle babanın ve aile büyüklerinin içki kullanma alışkanlığı olan ailelerde genç neslin içki kullanımına yönelik bir hoşgörünün olduğu ve bu durumun “erkek adam ara-sıra içer” tarzında bir yaklaşımla ifade edildiği görülmüştür.

Gençlerin büyüklerine, özellikle annelerine karşı olan davranışlarında “sert/kaba” bir tavır gözlenmiş; gençlerin anne-babalarıyla zaman zaman sürtüşmeler yaşadığı birçok kişi tarafından dile getirilmiştir. Gençlerde bu tür olumsuz davranışların gelişmesinde

elbette önceki nesilleri taklit etmelerinin büyük etkisi vardır. Gençler arasında “kabadayı tavırlar, satışmaya hazır olmak, arkadaş grubuyla çevrenin rahatsız olabileceğini hesap etmeden kamuya açık yerlerde yüksek sesle konuşmak, küfürlü ve argo ifadeleri yaygın olarak kullanmak” gibi davranışların yaygın olduğu görülmektedir. Genç neslin çevreden ve özellikle akran gruplarından öğrendiği bu tür tutum, tavır ve davranışların yaygınlaşmasında yine çevrenin ve ailenin de “sessiz kalmasının” etkisinin büyük olduğunu ifade etmek gerekir. Dolayısıyla Doğu Karadeniz’de çocuk yetiştirme pratikleri ve özellikle de trafikten eğitime kadar birçok alanda “rahatsızlık” oluşturmakta sakınca görmeyen “agresif, şımarık delikanlılık” üzerine çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu konuya elbette başta aileler olmak üzere, “rahatsızlık hissetmeyen” kurumsal yapıların ve “toplumsal müsamahanın” da dahil edilmesi gerekmektedir. Çünkü toplumda özellikle erkek çocukların “sorumluluk bilincinden” uzak ve dikkat çekici bir şekilde “agresif” tutum ve davranışlara sahip olduğu gözlenmektedir. Bu durumun büyük oranda ailelerin çocuklarına karşı gösterdikleri “toleranslı” yaklaşımdan kaynaklandığı; bölgedeki şiddet olgusundan küfürlü ifadelerin yaygın kullanımına, davranış bozukluklarından alkol tüketimine kadar, sosyokültürel ve dinî hayatı ilgilendiren birçok problemin yetiştirme pratikleriyle irtibatlı olduğu söylenebilir. Bölgedeki erkeklerin “delikanlılık” döneminde içki içmenin bir “mârifet” olarak algılandığı, zaman zaman “kabadayılık” olarak nitelendirilebilecek davranışların “delikanlılığın şîârından” görüldüğü ve kısaca; “erkek adam yapar”, “erkek adam içer”, “erkek adam söver” şeklindeki yaklaşımlar çerçevesinde ifade edilebilecek tutum ve davranışlara sıkça rastlandığı görülmektedir.

Çocukların evlendikten sonra anne-babalarıyla birlikte oturmalarına yönelik tutumun genel olarak olumsuz olduğu söylenebilir. Katılımcıların %60,5’i genç çiftin aileleriyle beraber oturmamalarının daha uygun olacağı yönünde kanaat bildirirken, beraber oturmayı daha uygun bulanların oranı %39,5’dir. Çocukların evlendikten sonra ailelerinin yanında kalmamalarını daha uygun görenlerin oranı birinci nesilde %53,7’dir. Bu oran ikinci nesilde %68,4, üçüncü nesilde ise %57,5’tir (P=0,010). Buna göre en fazla ikinci neslin beraber oturmaya yönelik olumsuz tutum sergilediği görülmektedir. İkinci nesildeki oran düşüklüğü hem beraber oturmayla ilgili olumsuz tecrübelerle sahip olmaları hem de bakıma muhtaç olmamalarından kaynaklı olarak değerlendirilebilir. Mülakatlarda beraber oturma durumunda birtakım anlaşmazlıkların ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Birinci ve ikinci nesil kadınların çoğunluğu, “elim-ayağım tutuyor, zaten şimdi birçok işi makine yapıyor, göç göç üstünde zor oluyor, bizim kendimize göre bir

düzenimiz var, gelenimiz-gidenimiz oluyor, onlar bizimle rahat edemezler, gençler kendi evlerinde daha rahat ederler” gibi ifadelerle ayrı oturmalarının hem kendileri hem de çocukları açısından daha isabetli olacağı yönünde kanaat bildirmişlerdir. Bunun yanında, beraber oturmayı deneyip huzursuzluk yaşadığı için ayrılmak zorunda kaldıklarını söyleyen kişiler de olmuştur. Üçüncü nesilden beraber oturmaya olumlu bakanların konuyu daha çok çocuklarının (torunların) bakımı ve ekonomik birikim sağlama üzerinden değerlendirdiği söylenebilir. Diğer taraftan günümüz toplumunda yaşlı insanların ev işlerini kolaylaştırıcı birçok teknolojik imkân mevcuttur. Yaşlı insanların gündelik hayatını kolaylaştıran teknolojik imkanların yanında, sahip oldukları sosyal güvenceler, Ulaşım vasıtalarının yaygınlaşmasından, alışveriş kolaylığına ve evlerin konforuna varıncaya kadar birçok imkân, yaşlı neslin genç nesle olan bağımlılığını azaltmıştır denilebilir.

3.2. İş ve Meslek Hayatı

Kentleşme, eğitim seviyesinin yükselmesi gibi faktörlerle birlikte kadınlar ücretli çalışma yaşamına daha fazla katılım göstermeye ve erkeklerle eşit haklara sahip olmaya başlamışlardır. Katılımcıların yaklaşık %90'ı kadınların iş ve meslek hayatında erkeklerle aynı haklara sahip olmasına olumlu bakmaktadır. Nesiller bakımından da kadınların iş ve meslek hayatında erkeklerle aynı haklara sahip olmalarına yönelik bir tutum farklılığı tespit edilmemiştir ($P=0,639$). Mülakat yaptığımız birinci ve ikinci nesilden kişiler, kadınların çalışmasına daha çok aile bütçesine katkı sağlama açısından bakmaktadır. Genellikle, “tek kişinin çalışmasıyla ev geçindirmek zor, kadın da çalışırsa en azından geçim kolaylaşır” şeklinde ifadeler kullanmışlardır. Üçüncü neslin, kadınların çalışmasına yönelik tutumları ise ekonomik nedenlerin yanında, “modern/çağdaş kadının bir mesleği olmalı, kendi ayaklarının üzerinde durabilmeli” gibi ifadelerle desteklenmektedir. Kadınların başkasına muhtaç olmadan geçimini sağlayabilecek bir işe/mesleğe sahip olması gerektiğine dair kanaat, birinci ve ikinci nesildeki kadınların çoğunluğunun da dile getirdiği bir görüş olmuştur.

Katılımcıların neredeyse tamamı, kız çocuklarının ilköğretimden sonra okumaları gerektiğini düşünmektedir. Nesiller arasında bu tutuma yönelik olarak herhangi bir anlayış farklılığı görülmemektedir. Kadınların okuması ve iş hayatında yer almalarına yönelik olumlu yaklaşım mülakatlarda da desteklenmiştir.

3.3. Miras Paylaşımı

Miras paylaşımında kadın-erkek eşitliği konusu sık bir şekilde gündeme gelen konulardan biridir. Ankete katılanların %89,6'sı miras

paylaşımında kadın ve erkeğin eşit olması gerektiği yönünde kanaat bildirmiştir. Miras paylaşımında kadın-erkek eşitliğine katılmayanların oranı ise %10,4'tür. Nesiller bakımından miras paylaşımında kadın-erkek eşitliğine yönelik bir anlayış farklılığı görülmemektedir ($P=0,829$). Yaptığımız mülakatlarda birinci nesil erkeklerin çoğunluğu ve ikinci nesilden erkeklerin bir kısmı, kadın-erkek arasındaki miras paylaşımının eşit olması gerektiği yönünde görüş bildirmesine rağmen, bu eşitlikten yarı yarıya bir bölüşümü kastetmedikleri anlaşılmıştır. Eşitlik ile kastettikleri, kadınların mirastan mahrum bırakılmamaları ve dışlanmamalarıdır. Miras paylaşımında kadınların mahrum bırakılmaması ve mağdur edilmemesi gerektiğine yönelik bir kanaat olmasına rağmen, özellikle erkeklerin, baba ocağını devam ettirecek ve babanın geriye kalan malına sahip çıkacak/sahip çıkması gereken evlat olarak erkek çocuklarını gördükleri anlaşılmaktadır.

3.4. Flört

Genç kız ve erkeklerin sevgili olma durumuna işaret eden flört, gençler arasında "çıkma" olarak tabir edilmektedir. Genç kız ve erkek arasındaki bu ilişki türüne yönelik katılımcıların tutumları bakıldığında, katılımcıların %59,1'i genç kız ve erkeklerin arkadaşlık yapmalarında bir sakınca görmemiştir. Sakınca görenlerin oranı ise %40,9'dur. Duruma nesiller açısından baktığımızda, genç kız ve erkeklerin arkadaşlık yapmalarında bir sakınca görmeyenlerin birinci ve ikinci nesildeki oranı %50 civarında iken bu oran üçüncü nesilde %70'i geçmektedir ($P=0,000$). Dolayısıyla evlilik öncesi karşı cins ile tanışma, görüşme, arkadaşlık gibi ilişki türlerinin genç nesil tarafından normal karşılandığını ortaya koymakta ve bu nesilde, "erkek arkadaş/boyfriend" ve "kız arkadaş/girlfriend" arkadaşlık kalıbının yerleştiği ve büyük oranda çevre tarafından da kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Birinci ve ikinci nesil, karşı cins gençler arasındaki arkadaşlıkta bir sakınca görmediklerini ifade etmenin yanında, gençlerin bu tür arkadaşlıklarının kontrol altında olması, çocuklara ve özellikle de kız çocuklarına bu tür arkadaşlıklarla ilgili nasihatte bulunması gerektiği şeklinde ilâve görüşler ortaya koymuşlardır. Bu tür arkadaşlıklara fazla olumlu bakmayan kişiler bile, bugünkü eğitim sistemi ve sosyal hayat içerisinde bu tür arkadaşlıkların artık önlenemez olduğu; karşı çıkmanın pratikte bir anlamının olmadığı, "bu devirde herkesin kız/erkek arkadaşı var; ne yapacaksın" şeklinde yaklaşımlarda bulunmuşlar; yapılması gerekenin çocukları "başboş bırakmamak" ve "kontrol altında tutmak" olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak üçüncü nesille yapılan mülakatlarda, karşı cinsle olan arkadaşlık formlarına yönelik farklılıklar görülmüştür.

3.5. Cinsellik

Hemen hemen bütün dinî anlayışlarda bireylerin cinsel hayatını düzenlemeye yönelik emir ve yasakların olduğu; cinsel hayata yönelik bir çerçeve sunulduğu söylenebilir. Genel anlamda dinlerin cinselliğe dair olarak ortaya koydukları çerçevede, evliliğin teşviki ve cinselliğin meşrû bir zeminde yaşanması; nikâhsız ve eşcinsel ilişkinin yasak olması gibi konularının yer aldığı görülmektedir.²² Araştırmada genç kız ve erkeklerin arkadaşlık yapmalarında sakınca görmeyen katılımcıların oranı %60 civarında olmasına rağmen, evlilik öncesi cinsel ilişki konusunda katılımcıların %93,2'si olumsuz tutum ortaya koymuşlardır. Bu tür bir ilişkiyi onaylayanların oranı ise %6,7'dir. Evlilik öncesi cinsel birliktelikte sakınca görmeme oranı birinci nesilden üçüncü nesle doğru ciddi bir artış göstermektedir. Birinci nesilde sakınca görmeyenlerin oranı %1,8 iken bu oran ikinci nesilde %4,3; üçüncü nesilde ise %15'e çıkmaktadır (P=0,000). Özellikle birinci nesille yaptığımız mülakatlarda, babalarının ve dedelerinin nesliyle ilgili bahsettikleri konuların başında, kadınlı-ıçkili eğlenceler, güzel ve dul kadınların zaman zaman rahatsız edildikleri gibi konular dile getirilmiştir. Üçüncü nesille yaptığımız mülakatlarda, evlilik öncesi cinsel birliktelik hakkında daha kişisel ve özel bir yaklaşım sergiledikleri görülmüştür. Üçüncü nesil bekâr kadınlardan evlilik öncesi cinselliğe yönelik olumsuz kanaat bildirenlere, "kız arkadaşımızın bu tür bir ilişkiye yönelik olumlu bir tutumu veya buna yönelik bir davranışı olsa bundan rahatsız olur musunuz; bu durum arkadaşınıza ve arkadaşlığınıza karşı olumsuz tavır almanıza neden olur mu?" sorusu yöneltilmiş ve kadınlar bu soruya büyük oranda "hayır, bu onun tercihi" şeklinde cevap vermişlerdir. Özellikle ikinci ve üçüncü nesil erkeklerde, evlilik öncesi, evlilik dışı veya evli kişilerin başka kişilerle cinsel yaşamlarının tahmin edilenden daha yüksek bir orana sahip olduğuna yönelik yaygın bir kanaatin olduğu tespit edilmiştir. Ancak mülakat yapılan kişilerin genellikle bu konuyu dile getirirken, "duyuyoruz, görüyoruz, diyorlar, hep söyleniyor, bir arkadaşım anlattı, bir yerde konuşuyorlardı" şeklinde ifadeler kullandıkları görülmüştür.

3.6. Doğum Kontrolü

Anket uygulamasında doğum kontrolünün çağımızda gerekli olduğunu düşünenlerin oranı %90,5 olarak tespit edilmiştir. Birinci nesilden üçüncü nesle doğru birkaç puanlık artış olsa bile, her üç neslin de doğum kontrolünün %90 civarında gerekli olduğunu dile getirmiştir (P=0,339). Mülakat yapılan kişilerin büyük çoğunluğu, aile için çocuk

²² Asım Yapıcı, *Ruh Sağlığı ve Din (Psiko-Sosyal Uyum ve Dindarlık)* (Adana: Karahan Kitabevi, 2007), 69.

sahibi olmanın çok önemli olduğunu, ancak çağımızda doğum kontrolünün bir zorunluluk olduğunu ifade etmişlerdir. Bu konuda nesiller ve cinsiyetler arasında dikkat çekici bir tutum farklılığı görülmemekle birlikte, özellikle birinci ve ikinci neslin tek çocuk sahibi olmayı yeterli görmediği ve 2-3 çocuğun olmasını tercih ettiği; üçüncü neslin ise bir veya iki çocuğu yeterli bulduğu görülmüştür. Mülakatlarda doğum kontrolünün gerekliliği düşüncesinin daha çok ekonomik gerekçelere dayandığı söylenebilir. İnsanların bakabilecekleri ve gerekli maddi imkânları sağlayabilecekleri kadar çocuk sahibi olmaları gerektiği yönünde görüşler bildirilmiştir. Bunun yanında “mütedeyyin”, “muhafazakâr” olarak nitelendirilebilecek kişilerin bir kısmı bu gerekçelere “ahlâkî” kaygıları da ilave etmiştir. Ekonomik ve ahlâkî açıdan yeterli imkân sunulamayacaksa çok çocuk sahibi olmanın gerekli olmadığını ifade etmişlerdir. Hatta mülakat yapılan birinci nesilden birkaç kişi, “aslında peygamberimizin çoğalmamızla ilgili tavsiyeleri var ama bugün zaman kötü, bu devirde hem maddî hem mânevî olarak çocuk yetiştirebilmek çok zor” şeklinde ifadeler kullanmışlardır.

4. Nesiller Arası İlişkiler

Nesiller arasındaki ilişkinin nasıl olduğu veya nesil çatışmalarına yönelik bilgiler çoğu sosyal bilimcinin dikkatini çekmektedir.²³ Katılımcıların %77,3'ü nesiller arasında yeterli iletişimin olmadığı kanaatindedir. Bu kanaati paylaşmayanların oranı ise %22,7'dir. Üç nesil de büyük oranda (%70) nesiller arasında yeterli iletişim olmadığını düşünmektedir. Bu oran %80,9'la ikinci nesilde en yüksektir. Üçüncü nesilde oran %78,3; birinci nesilde ise %72'dir (P=0,118). Nesiller arasındaki uyumsuzluk ve çatışmanın arttığını düşünenlerin oranı ise %67 olup aksi yönde kanaat sahibi olanların oranı %33'tür. Her üç nesil de %70'e yakın bir oranda nesiller arasında uyumsuzluk ve çatışmanın arttığı kanaatindedir (P=0,490). Konu ile ilgili olarak nesiller arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmamıştır.

5. Medya ve Teknolojinin Dinî ve Kültürel Değerlere Yönelik Etkisi

Araştırmada, medya, televizyon, internet ve genel olarak iletişim ve teknolojik imkânların, dinî ve kültürel değerler üzerindeki etkisine

²³ Mahmut Tezcan, *Kuşaklar Çatışması Kuşaklararası İlişkiler Eğitimi ve Sosyolojisi* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2017); M. Zeki Duman, *Kuşak Çatışması X ve Z Kuşağı Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2019); Aydın Aktay, *Yeni Türkiye'de Yeni Kuşaklar* (Sakarya: Değişim Yayınları, 2019); *Sosyoloji Divanı 13. Sayı Dosya: Kuşaklar Sosyolojisi* (13) (Konya: Çizgi Yayınevi, 2019).

yönelik olarak nesillerin tutumu değerlendirilmiştir. Katılımcıların %74'ü televizyon yayınlarının dinî, ahlâkî ve kültürel değerler üzerinde olumsuz etki yaptığını düşünmektedir. Katılımcıların %26'sı ise bu kanaati paylaşmamaktadır. Konu hakkında nesil arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($P=0,388$). Teknolojik alet ve imkânların dinî ve kültürel hayat üzerinde olumsuz etkisinin olduğunu düşünenlerin oranı ise %46'dır. Olumsuz bir etkinin olmadığını düşünenlerin oranı %53,7'dir. Nesil ile teknolojiye yönelik tutum arasında anlamlı bir ilişki çıkmamıştır ($P=0,529$).

6. Toplumsal Değerler

Toplumun bireyleri tarafından içselleştirilmiş davranış örüntüleri olarak tanımlayabileceğimiz toplumsal değerler, zamandan zamana ve toplumdan topluma değişmektedir. Giresun'da nesillerin toplumsal değerlere yönelik tutumları ölçülmeye çalışılmıştır. Araştırmada, gençlerin, toplum tarafından benimsenen değerlere her geçen gün daha kayıtsız kaldıklarını düşünenlerin oranı %78,5; katılmayanların oranı ise %21,5'dir. Nesillerin görüşleri ise birbirleriyle yakınlık göstermektedir. Gençlerin toplumsal değerlere kayıtsız olduğuna dair kanaat birinci nesilde %78,2 iken bu oran ikinci nesilde %76,4'dür. Dikkat çekici olan ise, düşük olması beklenen oranın genç nesilde %81,3 olmasıdır ($P=0,510$). Bu durumda üçüncü nesil olan genç nesil, kendilerinin toplumsal değerler karşısında gittikçe kayıtsız kaldıkları yönündeki kanaati desteklemektedir. Toplum tarafından benimsenen değerlerin kendisini ilgilendirmediklerini söyleyenlerin oranı %23,5'tir. Diğer taraftan çoğunluğun toplum tarafından benimsenen değerleri dikkate aldığı anlaşılmaktadır. "Beni ilgilendirmiyor" diyenlerin birinci nesildeki oranı %19,5, ikinci nesilde %21,3, üçüncü nesilde ise %30,3 olarak ortaya çıkmaktadır ($P=0,047$). Dolayısıyla toplum tarafından benimsenen değerleri dikkate alma noktasında birinci nesilden üçüncü nesle doğru bir azalma söz konusudur, ancak nesiller arasında anlamlı bir farklılıktan bahsetmek mümkün değildir. Üçüncü neslin dinî ve ahlâkî değerlere yönelik kabullerinde dikkat çekici bir karşıtlık görülmezken, birinci nesle ait bazı kültürel değerleri sorguladıkları veya bazı tutum ve davranışları anlamakta zorluk çektikleri tespit edilmiştir. Bu durum üçüncü nesilde bir takım dinî ve kültürel değerlere yönelik ilgisizlik ve kabullenmezlik olarak anlaşılabilir gibi, bir kısım âdet ve geleneklere mesafeli olmak şeklinde de değerlendirilebilir. Nitekim genç neslin geleneksel tutumlarla ilgili eleştirel ve sorgulayıcı bir tutum içerisinde olması çoğu zaman beklenen bir durumdur.

7. Türkçe'nin Korunması ve Yabancı İsim Kullanımı

Millî değerler arasında yer alan önemli konulardan biri de milletin kendi dilini koruması ve geliştirmesidir. Bir değer olarak Türkçe'nin korunup geliştirilmesinin gerekliliği ile ilgili olarak katılımcıların neredeyse tamamı, Türkçenin korunup geliştirilmesinin Türk milletinin geleceği için çok önemli olduğu düşüncesine katılmaktadır. Bu konuda nesiller arasında bir tutum farklılığı mevcut değildir. İşyerleri ve birçok nesnenin isimlerinin yabancı dilde olmasının doğru olmadığına yönelik tutum birinci nesilden üçüncü nesle doğru bir miktar azalma gösterse de nesiller arasında konu ile ilgili olarak dikkat çekici bir tutum farklılığı görülmemektedir ($P=0,378$). Mülakatlarda, yabancı isim kullanımına yönelik olumsuz tepki her üç nesil tarafından da ifade edilmekle birlikte, birinci ve ikinci neslin tepkisinin daha fazla olduğu görülmüştür. Birinci neslin, iş yerlerinde ve çeşitli ürünlerde kullanılan yabancı isimlerin doğru olmadığı yönündeki kanaatlerinde dinî ve millî duygular ön plana çıkarken ikinci neslin karşı çıkışında daha çok siyasî ve kültürel unsurların etkili olduğu söylenebilir.

Türkçe'nin korunup geliştirilmesine yönelik tutumun ölçülmesi yanında, nesillerin, modaaya uygun giyinmeyi ve modayı takip etmeyi medeni olmakla ilişkilendirme konusu da ele alınmıştır. Modaya uygun giyinmeyi ve modayı takip etmeyi medeni olmakla ilişkilendirme oranı %36,3'tür. Aksi yönde kanaat bildirenlerin oranı ise %63,7'dir. Modaya uygun giyinmeyi medeni olmakla ilişkilendirenlerin birinci nesildeki oranı %28,9; ikinci nesildeki oranı %38,6; üçüncü nesildeki oranı ise %40,7'dir ($P=0,055$). Modayla medeni olmak arasında ilişki kuranların oranı birinci nesilden üçüncü nesle doğru bir artış göstermektedir. Mülakata katılan kişiler, düzgün ve temiz giyinmenin önemli olduğunu ifade etmişler ancak modaaya uygun giyinmeyi medenî olmakla ilişkilendirmemişlerdir. Giresun'da insanların giyime önem verdikleri ve genellikle modanın takip edildiği, ancak toplumun bu durumu medenî olmakla ilişkilendirmediği anlaşılmaktadır.

8. Dinî Değerlere Yönelik Tutum ve Davranışlar

Giresun'da nesillerin inanç, ibadet ve dinî yasaklara yönelik tutumu; inanç, öznel dindarlık algısı ve dindarlık; ibadet alışkanlıkları ve dini yasaklara karşı tutum ve davranışları ölçülmeye ve elde edilen verilerden hareketle katılımcıların ve genel olarak Giresun halkının dindarlıkla ilgili nasıl bir anlayışa sahip olduğu ve dindarlığı ne tür kriterlerle ilişkilendirdiği konusu anlaşılmaya çalışılmıştır. "Dinî ibadet ve uygulamalar" la ilgili kısımda ise, namaz, oruç, hac, kurban, zekât gibi İslam dinindeki temel ibadetlere yönelik tutumlarla ilgili

değerlendirmeler yer almıştır. “Dinî yasaklar” la ilgili bölümde ise içki ve küfürlü ifade kullanımına (sövme) yönelik değerlendirmeler bulunmaktadır.

8.1. İnanç, Öznel Dindarlık Algısı ve Dindarlık

Katılımcıların Allah’a inanç durumları anket uygulamasında, “Allah'a inanır mısınız?” şeklindeki bir soruyla tespit edilmeye çalışılmış; mülakat formunda Allah inancıyla ilgili bir soruya yer verilmemiştir. Ankete katılanların %99,6’sı Allah’a inandıklarını belirtmiştir. Bu durumda Allah inancı bakımından nesiller arasında bir farklılık söz konusu değildir (P=0,108). Dolayısıyla hem genel anlamda hem de nesiller özelinde Allah inancının çok yüksek olduğu görülmektedir.

İnsanların dinî yaşayışlarını genel çizgiler içerisinde belirlemeye ve buradan hareketle dindarlık tiyolojileri ortaya çıkarmaya çalışmak kolay bir iş değildir. Zira böyle bir girişimde, dindarlık tiyolemelerinin hangi kriterlere göre oluşturulacağı, çok çeşitli dinî yaşayış şekillerine sahip olan dindarların belirli tiplerde nasıl toparlanabileceği gibi meselelerle karşılaşmaktadır. Bununla birlikte araştırmacılar insanların dinî hayatlarında çok çeşitli şekillerde tezahür eden farklılıkları ve benzerlikleri gösterebilmek için birtakım tiyolojiler geliştirmeye çalışmışlardır.²⁴ Öznel dindarlık algısı bakımından ise, ankete katılanların %80,1’i kendisini “dindar” olarak tanımlamıştır. Kendisini “çok dindar” olarak gören katılımcıların oranı ise %10,9’dur. Katılımcıların %9’u ise kendisini “dinle az ilgili” görmektedir. Öznel dindarlık algısı bakımından üç nesil arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur (P=0,000). Birinci neslin %19,5’i kendisini “çok dindar” olarak tanımlarken, bu oran ikinci nesilde %7,8’e, üçüncü nesilde ise %6’ya düşmektedir. Buna rağmen kendini “dindar” olarak tanımlayanların oranı birinci nesilde %73,2, ikinci nesilde %86,8, üçüncü nesilde ise %78,9’dur. Kendisini “dinle az ilgili” görenlerin oranı ise birinci nesilde %7,3 ikinci nesilde %5,4, üçüncü nesilde ise %15,1’dir. Kendisini dinle az ilgili görenlerin oranı birinci ve ikinci nesilde aynıyken, üçüncü nesilde ciddi bir artış göstermektedir. Dolayısıyla birinci nesilde “çok dindar” seçeneğinin oranı dikkat çekerken

²⁴ Ahmet Onay, “Dindarlık Ölçme Çalışmaları: Dindarlık Ölçümünde Üç Farklı Yaklaşım ve Ölçmenin Esasları”, *İslami Araştırmalar Dergisi* 14/3-4 (2001): 439-449; Subaşı, Necdet. “Türkiye Dindarlığı: Yeni Tipolojiler”, *İslamiyat Dergisi* 5/4 (2002): 17-40; Celalettin Çelik, “Dindarlık Tipolojilerine Metodolojik Bir Yaklaşım”, *İslâmîyat Dergisi* 8/2 (2005): 71-90; Ünver Günay, “Dindarlığın Sosyolojisi”, *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*, ed. Ünver Günay & Celalettin Çelik (Adana: Karahan Yayınları, 2006), 1-59; Hasan Kayıklık, “Değişen Dünyada Birey, Din ve Dindarlık”, *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*, ed. Ünver Günay & Celalettin Çelik (Adana: Karahan Kitabevi, 2006), 157-174.

üçüncü nesilde “dinle az ilgili” seçeneğinin oranı dikkat çekmektedir. Anne-babalarının dindarlık durumuyla ilgili soruya cevap veren katılımcıların %15’i anne-babalarının “çok dindar” olduğunu söylemiştir. Anne-babalarının “dindar” olduğunu söyleyenlerin oranı ise %76,8’dir. Ebeveynlerinin “dinle az ilgili” olduğunu belirtenlerin oranı ise sadece %5,6’dır. Birinci neslin %27,4’ü anne-babalarının çok dindar olduğunu belirtirken, ikinci neslin %12,8’i, üçüncü neslin ise %5,4’ü anne-babalarının çok dindar olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla katılımcıların anne-baba dindarlıklarında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmaktadır (P=0,000).

Giresun toplumundaki “dindarlık” algısının daha çok “inanç” boyutu esas alınarak oluşturulmuş bir dindarlık tipi olduğu söylenebilir. Ancak mülakat yaptığımız kişiler anne-babalarının dindarlık durumlarıyla ilgili değerlendirmede bulunurken daha çok dinin “ibadet” boyutuna vurgu yapmışlardır. Katılımcıların cevap verirken, beş vakit namaz kılma, oruç tutma ve hacca gitme gibi ritüelleri esas aldıkları görülmüştür. Onun için anne-baba veya herhangi biri için “dindardı” ifadesini kullandığında, “beş vakit namazını kılar(dı)”, “hacılığa gitti” ifadeleri yaygın olarak kullanılmaktadır. Toplumun geneli, günlük beş vakit namaz kılan, hacca gitmiş, kadınlarda ise bunların yanında tesettüre uygun bir giyim tarzı benimsemiş kişileri “çok dindar” olarak algıladığı görülmektedir. Bir anlamda bu kişilerin kendi dindarlıklarını pekiştirdikleri ve bunu da bir hayat tarzı olarak topluma “deklare” ettikleri, “görünür” hale getirdikleri kabul edilmektedir. Toplumun böyle insanların tutum ve davranışlarının “dine uygunluğu” konusunda daha fazla bir beklenti içinde olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla toplumda birçok insan, insanların genelinin yaptığı bazı olumsuz söz ve davranışları “çok dindar” insanlar yaptıklarında tepki göstermekte ve eleştirmektedir.

8.2. Dinî Eğitim

Katılımcıların dinî eğitimlerini kimlerden veya hangi kurumlardan aldıklarına dair verilerde aile, cami ve Kur’an kursları dikkat çekmektedir. Ailede din eğitimi alma oranı birinci nesilden üçüncü nesle doğru düşüş göstermektedir. Buradan hareketle ailenin çocuğun din eğitimi üzerindeki etkisinin azaldığı söylenebilir. Mülakatlarda, birinci neslin genellikle çocuklarını camiye gönderdikleri anlaşılmıştır. Kendilerinin camiye ve Kur’an kursuna gitme imkânı bulamadıklarını ifade eden birinci nesilden kişiler, dua, sûre ve ibadetlerle ilgili bilgileri daha ziyade ailelerinin yaşlı fertlerinden (dede ve nine gibi) öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Anket sonuçlarında da birinci neslin din eğitimi ailede alma oranı diğer nesillerden daha yüksek çıkmıştır

(%35,8). Birinci neslin genel eğitim kurumlarında din eğitimi alma oranı da oldukça düşüktür (%1,8). İkinci nesille yapılan mülakatlarda, din eğitimi alma noktasında caminin önemli bir yer tuttuğu anlaşılmış ve bu durum anket verilerine de %27,5 olarak yansımıştır. Bu neslin ifadelerinde, kendi çocukluklarında okulların kapanmasıyla birlikte hemen herkesin camilerdeki kurslara gittiği ifade edilmiştir. İkinci neslin yetiştiği dönemde caminin din eğitimi verme noktasında önemli bir fonksiyon icra ettiği anlaşılmaktadır. Bu neslin din eğitimi almasına ailenin de %20 oranında önemli bir teşviki olduğu görülmektedir. Ayrıca ikinci nesille birlikte örgün eğitim kurumlarının din eğitimindeki katkısı da artmıştır. Birinci nesilde %23 olan Kur'an kursu oranı, ikinci nesilde %28,5'e çıkmaktadır. Üçüncü nesilde ise aile (%19,6) ve caminin (%19,6) etkisi azalmış, ancak örgün eğitim kurumlarının etkisi artmıştır (%11,7). Bu nesil içerisinde imam-hatip liselerinde eğitim gören ve ayrıca camilerdeki kurslarda din eğitimi alanların sayısının fazla olduğu görülmektedir. Din eğitimini camide alanlar içinde en yüksek oran ikinci nesle aittir (%27,5). Birinci nesildeki oran %23, üçüncü nesilde ise %19,6'dır. Buna göre nesillerin dinî eğitim aldıkları kurumlar bakımından anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir (P=0,002)

8.3. Helâl Kazanç

179

Başkalarının hakkına el uzatmadan, emeğinin karşılığında kazanılan kazanç olarak tanımlanabilecek "helâl kazanç", hem dinî hem de toplumsal olarak beklenen bir davranıştır. Katılımcıların nerdeyse tamamı kazançta helâl ve harama dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Nesil bakımından bir farklılık görülmemektedir (P=0,629). Mülakatlarda haksız kazanç, hırsızlık gibi konularla ilgili olarak hem aynı nesil içerisinde hem de farklı nesiller arasında değişik görüşlerle karşılaşmıştır. Sadece bireysel mallara (ev ve dükkân eşyası, mahsul gibi) yönelik hırsızlığın yaygın olmadığı yönünde genel bir kanaatin olduğu; mülakatlarda birçok kişinin, bireysel malların çalınmasına yönelik çok fazla olayla karşılaşmadıkları ifade edilmiştir. Ancak aynı hassasiyetin devlet malına karşı söz konusu olmadığı birçok kişi tarafından dile getirilmiştir. Birçok katılımcı, durumu iyi olan (hali vakti yerinde) kişilerin, devletin gelir durumu düşük insanlar için oluşturduğu fonlardan, sağlık hizmetinden (yeşil kart uygulaması gibi), yakacak dağıtımdan istifade etmesinde sakınca görmediğini ifade etmiştir. Dolayısıyla toplumda bireysel mallara el uzatmamaya karşı bir hassasiyet mevcutken, devlet malı (fakirler için oluşturulan aynî ve nakdî yardımlar, ihale komisyonları gibi) söz konusu olduğu zaman bu hassasiyetin kaybolduğu, bunun bir "hırsızlık" ve "haksız kazanç" olarak değerlendirilmediği; "bu tür işlerin sadece kendisi tarafından değil

toplumdaki birçok kişi tarafından yapıldığı” şeklinde bir mazerete sığınıldığı görülmüştür. Genel olarak da Türk toplumunda “devletin malı deniz, yemeyen keriz” şeklindeki ifadelerin de sıklıkla kullanıldığı bilinmektedir.

8.4. Dua ve Besmele

Bir işe başlarken besmele çekmek ve dua etmek Müslüman toplumlarda sık karşılaşılan bir durumdur. Bir işe başlarken “her zaman” besmele çekenlerin oranı %43,2, “ara-sıra” çekenlerin oranı %55,7, “hiçbir zaman” seçeneğini işaretleyenlerin oranı ise %1,1’dir. Nesillerin bir işe başlarken besmele çekme alışkanlıkları “her zaman” seçeneğine verilen cevaplar açısından değerlendirildiğinde; birinci neslin oranının %59,4, ikinci neslin oranının %47,1, üçüncü neslin oranının ise %22,3 olduğunu görülmektedir. Buna göre, bir işe başlarken besmele çekme alışkanlığında birinci nesilden üçüncü nesle doğru bir azalma olup, anlamlı bir farklılık söz konusudur (P=0,000). Katılımcılardan “her zaman” dua ettiğini söyleyenlerin oranı %55,5, “ara-sıra” cevabını verenlerin oranı ise %43,9’dur. Buna göre katılımcıların neredeyse tamamının dua etme alışkanlığı olduğu anlaşılmaktadır. Nesillerin dua etme alışkanlıkları “her zaman” seçeneğine verdikleri cevaplar açısından değerlendirildiğinde; birinci neslin dua etme alışkanlığının %65,5, ikinci nesilde bu oranın %58,7, üçüncü nesildeki oranın ise %40,7 olduğu görülmektedir. Buna göre dua etme alışkanlığında da birinci nesilden üçüncü nesle doğru bir azalma söz konusu olup anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (P=0,000).

8.5. İbadetler

Günlük beş vakit namaz ve cuma namazı kılma durumu, dindarlık çalışmalarında ve ölçümlerinde en önemli kriterlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada, katılımcıların beş vakit kılma sıklığı, cinsiyet, eğitim durumu ve nesil değişkenlerine göre ölçülmeye çalışılmıştır. Cuma namazı kılma sıklığı ise erkek katılımcıları kapsamaktadır. Beş vakit namazı sürekli kıldığını söyleyen katılımcıların oranı %43,6, “ara-sıra” kıldığını söyleyenlerin oranı ise %44,1’dir. Nesillere göre bakıldığında ise, beş vakit namazı sürekli kıldığını söyleyenlerin birinci nesildeki oranı %67,3, ikinci nesildeki oranı %45,4, üçüncü nesildeki oranı ise %18’dir. Nesillerin beş vakit namaz kılma alışkanlıklarına “her zaman” ve “çoğu zaman” şıklarına verdikleri cevapların toplamı açısından bakıldığında ise birinci nesildeki oran %77, ikinci nesildeki oran %57,6, üçüncü nesildeki oran ise %30,6’dır. Buna göre beş vakit namaz kılma alışkanlığı birinci nesilden üçüncü nesle doğru dikkat çekici bir azalma görülmektedir. Bu bakımdan nesil ile beş

vakit namaz kılma alışkanlığı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($P=0,000$). Mülakatlarda ise, “her zaman” namaz kıldığını söyleyen kişilerin mümkün olduğu kadar namazlarını geçirmemeye çalışan kimseler olduğu, “çoğu zaman” namaz kıldıklarını ifade edenlerin ise günlük namazlarında birkaç vakti aksattığı anlaşılmaktadır. Genellikle işlerin yoğun olduğu saatler veya fındık hasat mevsimi gibi iş yoğunluğunun olduğu zamanlarda bu tür aksaklıkların daha fazla olduğu ifade edilmiştir. “Ara-sıra” namaz kılanları ise daha çok cuma ve bayram namazlarını kılmaya gayret gösterenler oluşturmaktadır.

Cuma namazı kılma alışkanlığıyla ilgili genel değerlendirmede, katılımcıların (erkek) %57,8’inin Cuma namazını sürekli kıldığı, “ara sıra” kılanların oranının ise %37,6 olduğu görülmektedir. Nesil ile cuma namazı kılma alışkanlığı arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur. Birinci nesilde “her zaman” cuma namazı kılanların oranı %75 iken bu oran ikinci nesilde %61,9’a, üçüncü nesilde ise %34,6’ya düşmektedir ($P=0,000$). Buna göre cuma namazı kılma sıklığı birinci ve ikinci nesilde yakın oranlara sahipken, üçüncü nesilde azalma göstermektedir. Mülakatlardan ve gözlemlerimizden de anlaşılmıştır ki erkeklerin cuma ve bayram namazlarına iştirak etme oranı yüksektir. “Hiçbir zaman” namaz kılmadığını söyleyenlerle, “ara sıra” kıldığını ifade edenler değerlendirme dışı bırakıldığında, katılımcıların cuma namazı kılma oranının %80 civarında olduğu söylenebilir. Bu oran, beş vakit namazı “her zaman”, “çoğu zaman” ve “ara sıra” kılan erkek katılımcıların oranıyla benzerlik göstermektedir.

Müslümanların Ramazan ayında tutmaları farz olan oruç ibadeti, İslâm dininin temel ibadetlerinden biridir. Katılımcıların %90’ından fazlası Ramazan orucunu tuttıklarını belirtmiştir. Oruç tutma alışkanlığı ile nesil arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Nesillerin oruç tutma alışkanlıkları “her zaman” ve “çoğu zaman” seçeneklerine verdikleri cevaplar birleştirilerek değerlendirildiğinde, birinci neslin oruç tutma alışkanlığının %93,9, ikinci neslin %96,6, üçüncü neslin ise %88,6 olduğu görülmektedir ($P=0,000$). Birinci neslin oruç tutma alışkanlığının ikinci nesilden daha düşük olmasının nedeninin birinci nesildeki sağlık problemleri olduğu söylenebilir.

Müslümanların ekonomik durumlarına bağlı olarak, Kurban Bayramı olarak belirtilen belirli bir zaman diliminde, belli şartları taşıyan hayvanların yine belli usullere bağlı olarak kesilmesi bir ibadettir. Kurban ibadetini sürekli yerine getirdiğini söyleyen katılımcıların oranı %42,7’dir. “ara sıra” kurban kestiğini ifade edenlerin oranı %41,9, “hiçbir zaman” kurban kesmediğini ifade edenlerin oranı ise %15,4’dür. Kurban ibadetinde birinci nesilden üçüncü nesle doğru bir azalma görülmekte

olup nesil ile kurban ibadetini yerine getirme davranışı arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur ($P=0,000$). Mülakatlardan da anlaşılmıştır ki kurban ibadeti, dindarlığın inşasında önemli bir yere sahiptir. Ancak Kurban kesmek, ekonomik imkânı gerektirdiği için, oranların birinci nesilden üçüncü nesle doğru düşmesi beklenen bir durumdur.

Maddî yardımda bulunmak da ve ihtiyacı olan insanların yardımına koşmanın da dindarlık içinde önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Katılımcıların hemen hepsinin, sürekli olmasa da maddî yardımda bulunmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Nesiller, “her zaman” seçeneğine verdikleri cevaplar açısından değerlendirildiğinde, birinci neslin %37,8, ikinci neslin %25,1, üçüncü neslin de %18,1 oranına sahip olduğu görülmektedir ($P=0,000$). Buna göre, “her zaman” yardımda bulunduğunu söyleyen kişilerin sayısı birinci nesilden üçüncü nesle doğru dikkat çekici bir biçimde azalmaktadır. Dolayısıyla nesil bakımından anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Mülakatlarda üçüncü neslin, diğer nesillere oranla, “ihtiyaç sahibi insanlara devlet sahip çıkmalı” şeklinde bir anlayışa sahip olduğu söylenebilir. Devletin sahip çıkması gerektiği düşüncesine birinci ve ikinci nesilden de katılanlar olmakla birlikte, bu nesiller, “her şeyi devletten beklememek gerekir”, “devlet hangi birine yetişsin”, “devlet yapar, o ayrı, ama bizim de Müslüman olarak elimizden geleni yapmamız lazım, neticede sevap” şeklinde cevaplar verdiği görülmüştür. Birinci ve ikinci nesilde, başına gelen bir sıkıntıyı çok zarar görmeden atlatan kişilerle ilgili, “verilmiş sadakası varmış” şeklindeki ifadenin yaygın olarak kullanıldığı görülmüştür. Bu anlayışta, yapılan yardımların (sadaka), yapan insanı belâ ve musibetlerden koruduğu inancının güçlü olduğu görülmüştür.

8.6. Dinî Yasaklar

Dinî yasaklar konusunda sadece küfürlü ifade (sövme) ve alkollü içki kullanma oranları tespit edilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların %60’a yakını konuşmalarında küfürlü ifadeler kullanmadıklarını ifade etmişlerdir. Konuşmalarında sürekli küfürlü ifadeler kullandıklarını belirtenlerin oranı ise %6 civarındadır. “Her zaman” küfürlü ifadeler kullandığını söyleyenlerin birinci nesildeki oranı %9,7; ikinci nesildeki oranı %3,4; üçüncü nesildeki oranı ise %5,4’tür. Dolayısıyla nesil ile küfürlü ifade kullanımı arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır ($P=0,005$). Mülakatlarda, “toplumumuzda küfürlü ifadeler kullanımının yaygın olduğunu düşünüyor musunuz?” şeklinde yönelttiğimiz soruya birçok katılımcı “evet” cevabı vermiştir. Gözlemler de bu durumu doğrulamaktadır. Ancak bu ifadeleri kullandığını belirten birçok katılımcı, söz konusu ifadelerin birçok insan için bir ağız alışkanlığından yani “sövmeden” ibaret olduğunu ifade etmiştir. Bu yüzden birçok kişinin

kaba, argo ve küfürlü ifadeleri farkında olmadan kullandığı görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğu küfürlü ifade kullanımını, karşıdaki insana kızarak ve gerçek bir husumet içerisinde, bilerek hakaret etme isteğiyle sarf edilen kötü söz anlamında anladığını ifade etmiştir. Bir kısmına göre ise küfürlü ifadelerden kasıt, karşı tarafın namusuna dil uzatmaktır.

Alkol tüketimi oranlarına gelince, katılımcıların %78,6'sı "hiçbir zaman" içki kullanmadığını ifade edenlerken, "her zaman" içki kullandığını ifade edenlerin oranı %4,7, "ara sıra" diyenlerin oranı ise %16,7'dir. Nesillerin içki kullanma sıklığı "çoğu zaman" seçeneği üzerinde değerlendirildiğinde, birinci nesildeki oranın %6,1, ikinci nesildeki oranın %2,9, üçüncü nesildeki oranın ise %5,5 olduğu görülmektedir (P=0,063).

Sonuç

Evlenilecek kişinin zengin ve varlıklı olması, güzel veya yakışıklı olması, ahlâklı ve huyunun güzel olması, soy-sop sahibi olması ve meslek sahibi olması ile nesil arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Ancak evlenilecek kişinin "dindar" olması konusunda nesiller arasında anlamlı bir farklılık mevcut olup, evlenilecek kişinin "dindar" olmasına yönelik tercih üçüncü nesilde düşmektedir. Evlenme şekli bakımından görücü usulü evliliklerde birinci nesilden üçüncü nesle doğru dikkat çekici bir azalma görülürken, kişilerin kendi tercihleri ve ailelerin onayıyla yapılan evlilik oranlarında ise birinci nesilden üçüncü nesle doğru güçlü bir artış söz konusudur. En fazla artış birinci ve ikinci nesil arasındadır. Yakın akraba evliliklerinde birinci nesilden üçüncü nesle doğru bir azalma görülürken, Giresun dışından yapılan evlilik sayılarında ise birinci nesilden üçüncü nesle doğru bir artış söz konusudur. Giresun toplumunun hem resmî hem de dinî nikâhın yapılmasına yönelik bir hassasiyetinin olduğu görülmektedir. Nikâh şekli bakımından nesiller arasında bir tutum farklılığı yoktur. Çalgılı ve içkili düğün yapma oranı birinci ve üçüncü nesilde yüksek çıkmaktadır. Mülakatlarda, her üç neslin de aile kurumunun kutsallığı ve korunması gerektiğine dair olumlu bir tutum içerisinde olduğu görülmüştür. Birçok görüşmeci toplumsal problemlerin büyük oranda aileden kaynaklandığını söylemiş ve dolayısıyla toplumun düzelmesinin aile kurumunun düzelmesine bağlı olduğu yönünde görüş bildirmiştir.

Katılımcıların neredeyse tamamı kadınların iş ve meslek hayatında erkeklerle aynı haklara sahip olmasına; kızların okumasına yönelik olumlu bir tutum ortaya koymuştur. Nesiller bakımından da kadınların çalışma hayatında erkeklerle aynı haklara sahip olmaları ve kızların

eğitim görmeleri konusunda bir tutum farklılığı görülmemiştir. Yine katılımcıların çoğunluğunun doğum kontrolünün çağımızda gerekli olduğunu düşündüğü ve bu konuda nesiller arası bir tutum farklılığı olmadığı görülmüştür. Anket verilerinde miras paylaşımında kadın ve erkeğin eşit olmasına yönelik nesiller arasında dikkat çekici bir tutum farklılığı görülmezken, mülakatlarda birinci nesil erkeklerin çoğunun ve ikinci nesilden erkeklerin bir kısmının, kadın-erkek arasındaki miras paylaşımının eşit olması gerektiği yönündeki kanaati paylaşmadığı, eşitlikten yarı yarıya bir bölüşümü değil, kadının mirastan mahrum edilmemesini anladığı anlaşılmıştır. Genç kız ve erkeklerin arkadaşlık yapmalarında herhangi bir sakınca görmeyenlerin birinci ve ikinci nesildeki oranı yarı yarıya iken, bu oran üçüncü nesilde artmaktadır. Katılımcıların çoğu evlilik öncesi cinsel birlikteliğe yönelik olumsuz tutum bildirmiştir. Nesillerde evlilik öncesi cinsel birliktelikte sakınca görmeme oranı birinci ve ikinci nesilde birbirine yakınken, üçüncü nesilde artmaktadır.

Katılımcıların çoğu televizyon yayınlarının dinî, ahlâkî ve kültürel değerler üzerinde olumsuz etkisi olduğunu düşünmektedir. Nesiller bakımından anket verilerinde belirgin bir tutum farklılığı görülmezken, mülakatlarda televizyon yayınlarının olumsuz etkisine yönelik tutumda birinci nesilden üçüncü nesle doğru bir azalma söz konusudur. Teknolojik alet ve imkânların dinî ve kültürel hayat üzerinde olumsuz etkisinin olduğunu düşünen katılımcıların oranı yarı yarıyadır. Teknolojik alet ve imkânların dinî ve kültürel değerler üzerinde olumsuz etki yaptığına dair kanaat her üç nesilde de benzerlik göstermektedir. Ancak yapılan mülakatlarda konuya dair olumsuz bakışın birinci nesilden üçüncü nesle doğru azaldığı görülmüştür.

Katılımcıların büyük bir kısmının toplum tarafından benimsenen değerleri dikkate aldığı görülmektedir. Bu değerlerin kendisini ilgilendirmedini söyleyenlerin oranı birinci nesilden üçüncü nesle doğru artmaktadır. Genç neslin toplum tarafından benimsenen değerlere gittikçe kayıtsız kaldığını düşünenlerin oranı ise her üç nesilde ve özellikle üçüncü nesilde oldukça yüksektir. Dolayısıyla bu konuda üçüncü neslin de kendisiyle ilgili olumsuz bir tutuma sahip olduğu görülmektedir.

İşyerleri ve birçok nesnenin isimlerinin yabancı dilde olmasının doğru olmadığına dair yargı birinci nesilden üçüncü nesle doğru bir miktar azalma gösterse de nesiller arasında dikkat çekici bir farklılık görülmemektedir. Katılımcıların neredeyse tamamı, Türkçenin korunup geliştirilmesinin Türk milletinin geleceği için çok önemli olduğunu düşünmektedir. Bu konuda nesiller arasında bir tutum farklılığı mevcut

değildir. Modaya uygun giyinmeyi medeni olmakla ilişkilendirenlerin oranı birinci nesilden üçüncü nesle doğru artış göstermektedir.

Katılımcıların nerdeyse tamamı Allah'a inandıklarını belirtmiştir. Bu konuda nesiller arasında bir farklılık söz konusu değildir. Katılımcıların çoğunun kendisini “dindar” olarak tanımladığı, “çok dindar” ve “dinle az ilgili” seçeneklerinin ise aynı düşük orana sahip olduğu görülmektedir. Allah inancı bakımından nesiller arasında bir tutum farklılığı olmadığı ancak öznel dindarlık algısı ve dinî ibadetler konusunda nesiller arasında tutum farklılığının olduğu görülmektedir. Bu konuda birinci nesilden üçüncü nesle doğru bir azalma söz konusudur.

Her üç nesil de kazançta helâl ve harama dikkat edilmesi gerektiği yönünde kanaat bildirmiştir. Bir işe başlarken besmele çekme ve dua etme alışkanlığında birinci nesilden üçüncü nesle doğru bir azalma görülmektedir. Beş vakit namaz kılma alışkanlığında birinci nesilden üçüncü nesle doğru dikkat çekici bir azalma görülmektedir. Erkek katılımcıların çoğunun cuma namazını kıldığı; nesiller bakımından ise, birinci ve ikinci nesilde cuma namazı kılma oranının birbirine yakın olduğu ancak bu oranın üçüncü nesilde ciddi bir düşüş gösterdiği görülmektedir. Katılımcıların çoğu Ramazan orucunu tuttuğunu ifade etmiştir.

185

Katılımcıların yarısından fazlası konuşmalarında küfürlü sözler kullanmadıklarını ifade etmişlerdir. Ancak mülakatlarda birçok kişi toplumda küfürlü ifade kullanımının yaygın olduğu yönünde kanaat bildirmiştir. Yaptığımız gözlemler de bunu doğrulamıştır. Ancak küfürlü ifade kullanan birçok insan, bu tür ifadeleri gerçekten küfretmek için değil, ağız alışkanlığı olarak kullanıldığını belirtmiştir. Bu yüzden birçok kişinin gündelik konuşmaları içerisinde bile bu tür kaba ve küfürlü ifadeleri farkında olmadan kullandığı görülebilmektedir. Nesillerin küfürlü ifadeler kullanma sıklığında birinci nesilden ikinci nesle doğru bir azalma, fakat ikinci nesilden üçüncü nesle doğru tekrar bir artış olduğu göze çarpmaktadır. Katılımcıların çoğunluğu içki kullanmadığını ifade etmiştir. Bu konuda da birinci nesilden ikinci nesle doğru bir düşüş görülmekle birlikte, ikinci nesilden üçüncü nesle doğru tekrar bir artış olduğu da dikkat çekmektedir. Anket verilerinde içki içme ve küfürlü ifade kullanımı düşük çıkmakla birlikte, mülakatlarda içki ve küfürlü ifade kullanımının her üç nesilde de yaygın olduğuna yönelik bir kanaat ortaya çıkmıştır.

Kaynakça

- Aktay, Aydın. *Yeni Türkiye'de Yeni Kuşaklar*. Sakarya: Değişim Yayınları, 2019.
- Akyüz, Niyazi & Çapçoğlu, İhsan (ed.). *Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi*. 4. Baskı. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2012.
- Bakırcı, Mustafa. *Dini ve Kültürel Değerlerin Taşıyıcısı Olarak Üç Nesil (Giresun Örneği)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010.
- Bakırcı, Mustafa. *Üç Nesil Üç Hayat (Dini ve Kültürel Değişim)*. İstanbul: Bir yayıncılık, 2019.
- Çelik, Celalettin. "Dindarlık Tipolojilerine Metodolojik Bir Yaklaşım". *İslâmîyat Dergisi* 8/2 (2005): 71- 90.
- Doğan, İsmail. *Sosyoloji, Kavramlar ve Sorunlar*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 6. Baskı, 2004.
- Duman, M. Zeki. *Kuşak Çatışması X ve Z Kuşağı Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2019.
- Eisenstadt, Shmuel Noah, *Modernleşme: Başkaldırı ve Değişim*. çev. Ufuk Coşkun. Ankara: Doğu Batı yayınları, 2007.
- Fichter, Joseph. *Sosyoloji Nedir?*. çev. Nilgün Çelebi. Ankara: Atilla Kitabevi, 1996.
- Giddens, Anthony. *Modernliğin Sonuçları*. çev. Ersin Kuşdil. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1994.
- Günay, Ünver. "Dindarlığın Sosyolojisi", *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*. ed. Ünver Günay & Celalettin Çelik. 1-59. Adana: Karahan Yayınları, 2006.
- Inglehart, Ronald. *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*. Princeton University Press, 1997.
- Karp, David R. "Values Theory and Research". *Encyclopedia of Sociology*. Second Edition. Ed. Edgar F. Borgatta & Rhonda J. V. Montgomery. 5/3212-3226. Macmillan, 2000.
- Kayıklık, Hasan. "Değişen Dünyada Birey, Din ve Dindarlık". *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*. Ed. Ünver Günay, Celalettin Çelik. 157-174. Adana: Karahan Kitabevi, 2006.
- Kılıoğlu, İsmail. "Değer". *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*. 1/305-310. İstanbul: Risale Yayınları, 1990.
- Kirman, Mehmet Ali. *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2004.
- Onay, Ahmet. "Dindarlık Ölçme Çalışmaları: Dindarlık Ölçümünde Üç Farklı Yaklaşım ve Ölçmenin Esasları". *İslami Araştırmalar Dergisi* 14/3-4 (2001): 439-449.
- Özensel, Ertan. "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer". *Değerler Eğitimi Dergisi* 1/3 (2003): 217-240.
- Özlem, Doğan. "Açış Konuşması". *Bilgi ve Değer*. Ed. Şahabettin Yalçın. 11-14. Ankara: Vadi Yayınları, 2002.
- Rokeach, Milton. *The Nature of Human Values*. Free Press, 1973.
- Roof, Wade Clark. "Generations and Religion". *The Oxford Handbook of the Sociology of Religion (Oxford Handbooks in Religion and Theology)*. Ed. Peter Clarke. 616-634. Oxford University Press, 2009.
- Sezal, İhsan. "Toplum ve Aile". *Sosyolojiye Giriş*. Ed. İhsan Sezal. 5: 134-165. Ankara: Martı Yayınevi, 2. Baskı, 2003.
- Sosyoloji Divanı 13. Sayı Dosya: Kuşaklar Sosyolojisi*. Konya: Çizgi Yayınevi, 2019.
- Subaşı, Necdet. "Türkiye Dindarlığı, Yeni Tipolojiler". *İslamiyat Dergisi* 5/4 (2002): 17-40.
- Şavran, Gönc. "Toplum, Bilim ve Yöntem". *Sosyolojiye Giriş*. Ed. Nadir Suğur. 2-34. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2009.
- Taylor, Charles. *Modernliğin Sıkıntıları*. Çev. Uğur Canbilen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011.
- Tezcan, Mahmut. *Kuşaklar Çatışması Kuşaklararası İlişkiler Eğitimi ve Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2017.
- Tolan, Barlas. *Sosyoloji*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2005.
- Yapıcı, Asım. *Ruh Sağlığı ve Din (Psiko-Sosyal Uyum ve Dindarlık)*. Adana: Karahan Kitabevi, 2007.